

FORVALTNINGSREVISJONSRAPPORT NR. 14-2023

KOMMUNENS ARBEID MED KLIMA

LØRENSKOG KOMMUNE

NOVEMBER 2023

INNHold

SAMMENDRAG	1
Anbefalinger	3
Kommunedirektørens høringsuttalelse	3
1 Innledning	4
1.1 Bakgrunn	4
1.2 Klimautfordringen	4
1.3 Formål og problemstillinger	4
1.4 Avgrensninger	5
1.5 Rapportens oppbygging	5
2 Metode og gjennomføring	6
2.1 Datainnsamling og datagrunnlag	6
2.1.1 Dokumentanalyse	6
2.1.2 Intervjuer	6
2.2 Dataenes pålitelighet og gyldighet	6
3 Revisjonskriterier	7
3.1 Kilder til revisjonskriterier	7
3.2 Forventninger om bærekraft	7
3.3 Planverk for klimaarbeid	8
3.3.1 Plan- og bygningsloven	8
3.3.2 Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging	8
3.3.3 Statlige planretningslinjer	8
3.4 Tiltak for å redusere utslipp	10
3.5 Risikovurdering av klimaendringer	12
4 Planverk for klimaarbeid	14
4.1 Planverk for kommunens klimaarbeid	14
4.2 Informasjon om klimagassutslipp	16
4.2.1 Statistikk for klimagassutslipp i Lørenskog kommune	16
4.3 Overordnede målsettinger for utslippsreduksjoner	17
4.3.1 Kommuneplanens samfunnsdel	17
4.3.2 Kommuneplanens arealdel	18
4.3.3 Temaplan for klima og energi	19

4.4	Ansvarsfordeling for oppfølging av klima- og energiplaner	20
4.5	Internkontroll for oppfølging av klimaarbeidet	21
4.6	Revisjonens vurderinger, konklusjon og anbefalinger	22
5	Tiltak for å redusere klimagassutslipp	24
5.1	Tiltak for å redusere klimagassutslipp	24
5.1.1	Behov for tiltak	24
5.1.2	Tiltak for å redusere klimagassutslipp	27
5.1.3	Gjennomføring av tiltak	28
5.2	Anbefalte tiltak og virkemidler	29
5.2.1	Klimabudsjett	29
5.2.2	Klimasats	30
5.2.3	Miljødirektoratets arbeid med Klimasats	31
	Miljødirektoratets forventninger til kommunene	31
	Miljødirektoratets vurderinger av søknader av Klimasats	31
	Miljødirektoratets oppfølging av Klimasatsprosjekter	32
	Miljødirektoratets erfaringer med Klimasatsordningen	32
5.2.4	Klimasats i Lørenskog	33
	Statistikk for støtte til Klimasatsprosjekter	33
5.3	Revisjonens vurderinger, konklusjon og anbefalinger	35
6	Risikovurderinger av klimaendringer	38
6.1	Klimarelaterte risikoområder i temaplan for klima og energi	38
6.2	Klimarelaterte risikoområder i kommuneplanens arealdel	39
6.3	Risikoanalyser og planer for håndtering av overvann	40
6.4	Revisjonens vurderinger og konklusjon	41
7	Litteraturliste	43
8	Vedlegg	46
8.1	Vedlegg 1: Kommunedirektørens hørings svar	46
8.2	Vedlegg 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp	47
8.3	Vedlegg 3: Tiltak i oppfølgingsplan beredskap	53
	Figur 1: Lørenskog kommunes planverk.....	15
	Figur 2: Klimagassutslipp i Lørenskog kommune, 2009-2020	17
	Figur 3: Historiske utslipp og referansebane 2009-2030 (publisert i 2022)	25
	Figur 4: Historiske utslipp og referansebane 2009-2023 (publisert i 2023)	26

Tabell 1: Målsettinger og handlinger for prioriterte områder	28
Tabell 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp	47
Tabell 3: Tiltak i oppfølgingsplan beredskap.....	53
Diagram 1: Tilskudd til Klimasatsprosjekter for 2016-2023, i antall prosjekter og beløp	34
Diagram 2: Tilskudd til Klimasatsprosjekter fordelt på kategori	35

SAMMENDRAG

Formålet med undersøkelsen har vært å vurdere kommunens arbeid for å redusere klimagassutslipp og tilpasse kommunen til klimaendringene. Følgende hovedproblemstillinger har vært lagt til grunn i undersøkelsen:

1. Har kommunen et planverk for utslippskutt som er i samsvar med nasjonale krav og føringer?
2. I hvilken grad har kommunen tatt i bruk anbefalte tiltak for å redusere klimagassutslipp fra egen virksomhet?
3. I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer?

Hovedfunn

1. Det har i stor grad vært opp til sektorene i kommunen å foreslå og gjennomføre klimatiltak.
2. Det er ikke rapportert samlet på utvikling og status når det gjelder overordnede klimamål.
3. Det er ikke gjennomført systematiske risikovurderinger knyttet til måloppnåelse.

Undersøkelsen viser at kommunen i det alt vesentlige har på plass et planverk for utslippskutt som er i samsvar med krav i plan- og bygningsloven og statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning. Planverket omfatter informasjon om klimagassutslipp, ambisiøse mål for utslippsreduksjoner, samt et handlingsprogram for oppfølging klimaplanen.

Det er revisjonens vurdering at kommunens overordnede klimamål er ambisiøse, noe som er i samsvar med krav i statlige planretningslinjer. Undersøkelsen viser at kommunen bevisst har lagt seg tett opp til nasjonale mål for utslippsreduksjoner. Overordnede mål er at Lørenskog kommune som bedrift skal være klimanøytral innen 2030, og at Lørenskogssamfunnet skal redusere sine utslipp med 50 prosent innen 2030 og være klimanøytralt innen 2050.

Undersøkelsen viser at ansvaret for oppfølgingen av kommunens klimamål i stor grad har vært lagt til den enkelte sektor. Revisjonen vurderer at det overordnede ansvaret for oppfølgingen av mål og tiltak i større grad burde ha vært definert og tydeliggjort. Revisjonen vurderer det også som svakheter at det ikke har vært rapportert samlet på utvikling og status når det gjelder kommunens overordnede klimamål, og at det ikke har vært gjennomført systematiske risikovurderinger knyttet til måloppnåelse. Etter revisjonens vurdering burde kommunens klimaarbeid i større grad ha vært innlemmet i kommunens generelle system for internkontroll, herunder rutiner for håndtering av avvik.

Undersøkelsen viser at kommunens temaplan for klima og handlingsplanen har beskrevet en rekke tiltak knyttet til de prioriterte områdene for kommunens klimaarbeid. Samtidig viser i undersøkelsen

at hver avdeling har hatt ansvar for å sette av ressurser i form av tid og penger til å gjennomføre tiltakene.

I undersøkelsen er det særlig sett på to tiltak anbefalt av nasjonale miljømyndigheter; klimasatsordningen og bruk av klimabudsjett.

Undersøkelsen viser at Lørenskog kommune i stor grad har benyttet seg av støtte til klimatiltak via Klimasatsordningen. Samtidig er arbeidet med Klimasatsprosjekter etter revisjonens vurdering lite koordinert. Undersøkelsen viser at koordineringen består av informasjon og oppfordring til å søke om støtte før søknadsfristen. Det er opp til den enkelte avdeling å søke støtte. Undersøkelsen viser også at det er store forskjeller i støtte til Klimasats fra år til år samt mellom sektorer. For eksempel har kommunen fått 15,5 millioner kroner i støtte til prosjekter innen bygg fra 2016 til 2023, mens støtten til prosjekter innen areal og transport utgjør nesten 2,2 millioner kroner. Samtidig viser statistikken at utslipp fra transport utgjør en betydelig andel av kommunens totale klimagassutslipp.

Referansebanen fra 2023 viser etter revisjonens vurdering samlet at kommunen må sette i verk flere og langt mer effektive og målrettede tiltak mot store utslippskilder, hvis kommunen skal nå målet om 50 prosents reduksjon i klimagassutslippene innen 2030.

Revisjonen ser positivt på at kommunen har innført klimabudsjett for budsjettet 2023. Dette vil etter revisjonens vurdering kunne bidra til å svare på de svakhetene knyttet til oppfølging av temaplanen for klima, som er pekt på. Revisjonen viser til at dette krever at klimabudsjettet som styringsverktøy følges opp, slik at det også faktisk bidrar til å tydeliggjøre ansvar for oppfølging av tiltak, og til målfestede kutt i kommunens klimagassutslipp.

Videre viser undersøkelsen at kommunen har kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer. Kartleggingene og vurderingene er beskrevet i ulike dokumenter, men kommer i liten grad frem i kommuneplanens samfunnsdel.

Anbefalinger

På bakgrunn av den gjennomførte undersøkelsen er revisjonens anbefalinger.

Kommunedirektøren bør:

- tydeliggjøre roller og ansvar for oppfølging av klimamål og -tiltak
- tydeliggjøre i rapporteringer hva som er status for måloppnåelse og effekter av tiltak
- gjennomføre risikovurderinger knyttet til oppnåelse av kommunenes overordnede klimamål
- vurdere i større grad å innlemme kommunens klimaarbeid i kommunens internkontrollsystem
- følge opp bruken av klimabudsjett som styringsverktøy i samsvar med kommunestyrets forutsetninger og anbefalinger fra nasjonale miljømyndigheter
- vurdere tiltak for mer koordinert og planmessig bruk av klimasatsordningen¹

Kommunedirektørens høringsuttalelse

Et utkast til rapport er forelagt kommunedirektøren til uttalelse. Hørings svar er mottatt 1.11.2023, og er i sin helhet vedlagt rapporten. I svarbrevet går det frem at arbeidet med å redusere klimagassutslipp og tilpasse kommunen til klimaendringene er et svært viktig arbeid. Kommunedirektøren skriver også at han kjenner seg igjen i flere av funnene, herunder at roller og ansvar for oppfølging av klimamål og -tiltak bør tydeliggjøres. Ifølge kommunedirektøren har det vært nyttig med en forvaltningsrevisjon på området, og funnene vil hjelpe kommunen i det videre klimaarbeidet.

Revisjonen har også mottatt enkelte kommentarer til fremstillingen av fakta. Kommentarene er innarbeidet i rapporten.

¹ Forutsetter at Klimasats blir videreført. Klimasats er ikke foreslått videreført i statsbudsjettet for 2024. Endelig statsbudsjett for 2024 er forventet å bli vedtatt i desember (Miljødirektoratet 2023d).

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Kontrollutvalget i Lørenskog kommune vedtok i møte 20.10.22 (sak 57/22) å be revisjonen legge frem en prosjektplan for en forvaltningsrevisjon innen klima og miljø. Prosjektplanen ble avgrenset til en undersøkelse av kommunens arbeid med klimautfordringen, og ble behandlet i utvalgets møte 8.12.22 (sak 61/22). En justert prosjektplan ble behandlet i utvalgets møte 2.3.2023 (sak 11/23).

I forbindelse med utarbeidelsen av prosjektplan ble det gjennomført møter med Miljødirektoratet, KS og Viken kommunerevisjon.

1.2 Klimautfordringen

Menneskelig aktivitet varmer opp verden. Samtidig fortrenger vårt forbruk av areal planter og dyr sine leveområder. Begge deler øker faren for dramatiske endringer i både klima og natur. Klimaendringene gir økt risiko bl.a. for ekstremvær, flom, skred og styrtregn, men også for tørkeperioder og branner. En konkret risiko er utfordringer for vann- og avløpssystemer og redusert drikkevannskvalitet.

Norge har gjennom Paris-avtalen forpliktet seg til å redusere utslippene av klimagasser med minst 50 prosent og opp mot 55 prosent i 2030 sammenlignet med nivået i 1990. Hvis landene i verden ikke oppfyller sine klimaforpliktelser, forsterkes konsekvensene av klimaendringene globalt og i Norge.

For at Norge skal kunne innfri sine klimaforpliktelser må norske kommuner bidra til å redusere klimagassutslippene. Kommunene kan bidra til utslippskutt som samfunnsutvikler, planmyndighet, innkjøper og eier m.m. Kommunen må også tilpasse lokalsamfunnene til klimaendringene og har ansvar for risikovurderinger og beredskap når det gjelder konsekvensene av klimaendringene.

1.3 Formål og problemstillinger

Formålet med undersøkelsen er å vurdere kommunens arbeid for å redusere klimagassutslipp og tilpasse kommunen til klimaendringene.

Følgende hovedproblemstillinger legges til grunn i undersøkelsen:

1. Har kommunen et planverk for utslippskutt som er i samsvar med nasjonale krav og føringer?
2. I hvilken grad har kommunen tatt i bruk anbefalte tiltak for å redusere klimagassutslipp fra egen virksomhet?
3. I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer?

1.4 Avgrensninger

Det er ingen særskilte krav til utslippsreduksjoner i kommunene. De viktigste kravene til klimaarbeidet i kommunene er nedfelt i plan- og bygningsloven, med tilhørende forskrifter. Undersøkelsen er avgrenset til kravene her om beskrivelse av klimagassutslipp, fastsettelse av mål, beskrivelse av tiltak, samt risikovurderinger knyttet til konsekvenser av klimaendringer.

Nasjonale miljømyndigheter har beskrevet og anbefalt en rekke tiltak kommunene kan benytte for å redusere klimagassutslipp, fordelt på en rekke sektorer og samfunnsområder. Undersøkelsen gir en oversikt over disse, men er ellers avgrenset til enkelte generelle og sektorovergripende tiltak. Undersøkelsen omfatter ikke effekter og resultater av tiltak, eller vurderinger av sannsynlighet for at kommunen vil oppnå de mål for utslippsreduksjoner som er fastsatt i planverket.

1.5 Rapportens oppbygging

Kapittel 2 beskriver metode og gjennomføring av undersøkelsen. Kapittel 3 beskriver hvilke revisjonskriterier som ligger til grunn for hver problemstilling. Kapittel 4 tar for seg problemstilling 1. Dette kapitlet beskriver kommunens planverk for klimaarbeid, herunder informasjon om klimagassutslipp, og kommunens overordnede målsettinger for utslippsreduksjon. Kapitlet beskriver også ansvar for å følge opp kommunens arbeid med klima og internkontroll. Kapittel 5 tar for seg problemstilling 2. Dette kapitlet beskriver kommunens tiltak for å redusere klimagassutslipp, slik det står i planverket. Kapitlet legger særlig vekt på klimabudsjett og Klimasatsprosjekter. Kapittel 6 tar for seg problemstilling 3. Dette kapitlet beskriver planverkets beskrivelser av risikovurderinger av klimaendringer.

Revisjonens vurderinger, konklusjon og anbefalinger beskrives avslutningsvis i kapittel 4, 5 og 6.

2 METODE OG GJENNOMFØRING

Undersøkelsen er gjennomført i henhold til RSK 001 Standard for forvaltningsrevisjon, fastsatt av styret i NKRF – kontroll og revisjon i kommunene. Standarden definerer hva som er god revisjonsskikk innen kommunal forvaltningsrevisjon.

2.1 Datainnsamling og datagrunnlag

Valg av metode vil variere etter formålet med forvaltningsrevisjonen og hvilke problemstillinger man ønsker svar på. For å sikre et bredt nok datagrunnlag med høy reliabilitet og validitet har revisjonen benyttet flere metoder for å besvare problemstillingene. I denne forvaltningsrevisjonen er det benyttet dokumentanalyse, statistisk analyse og intervjuer som metoder.

2.1.1 Dokumentanalyse

Undersøkelsen bygger først og fremst på gjennomgang av dokumentasjon oversendt fra kommunen. Dokumentanalyse innebærer gjennomgang og vurdering av relevant dokumentasjon opp mot fastsatte revisjonskriterier. Revisjonen sendte administrasjonen en bestilling av ønskede dokumenter 27.01.23. Dokumentasjon ble oversendt fra kommunen 10.02.23. Den omfatter bla. planer som omhandler klimaspørsmål, beskrivelse av satsingsområder, strategier, retningslinjer, maler og veiledere, saksframlegg til politikken, risiko- og sårbarhetsanalyser og beredskapsplaner.

Revisjonen har også mottatt noe dokumentasjon fra kommunen underveis i undersøkelsen, samt svar på spørsmål stilt i e-post.

2.1.2 Intervjuer

Fra kommunen har revisjonen intervjuet fagsjef plan og miljø, avdelingsleder reguleringsavdelingen teknisk sektor, avdelingsleder kommunalteknikk, samt beredskapsrådgiver. Revisjonen har i tillegg intervjuet sjefingeniør, seksjon for klimatilpasning og lokale klimatiltak i Miljødirektoratet.

Intervjuene er gjennomført som semistrukturerte intervjuer. Det vil si at temaene er bestemt på forhånd, men at rekkefølgen på spørsmålene blir bestemt underveis. På den måten får intervjuene en fin flyt, og samtidig informasjon om ønskede temaer. Revisjonen har skrevet et referat fra hvert intervju. Intervjufelatene er verifisert av de som er intervjuet.

2.2 Dataenes pålitelighet og gyldighet

Pålitelige data sikres ved å være nøyaktig under innsamling og analyse av data. Kravet til gyldighet innebærer at dataene skal være relevante for å besvare problemstillingene i undersøkelsen. Revisjonen mener dataene denne rapporten bygger på samlet sett er pålitelige og gyldige og derfor gir et forsvarlig grunnlag for revisjonens vurderinger, konklusjoner og anbefalinger.

3 REVISJONSKRITERIER

3.1 Kilder til revisjonskriterier

Revisjonskriterier er de normer og krav som kan stilles til kommunens virksomhet på det området som er gjenstand for en forvaltningsrevisjon, og danner grunnlaget for revisjonens vurderinger. Revisjonskriterier kan utledes fra blant annet lover, forskrifter og andre retningslinjer fra nasjonale myndigheter, kommunens egne rutiner og hva som anses som god forvaltningsskikk på området.

I denne undersøkelsen er revisjonskriteriene utledet fra følgende kilder:

- FNs bærekraftsmål
- Meld. St. 40 (2020-2021) Mål med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030
- Meld. St. 33 (2012-2013) Klimatilpasning i Norge
- Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)
- Prop. 46 L (2017-2018) (kommuneloven)
- Statsforvalterens forventningsbrev til kommunene 2023
- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)
- Ot. Prp. nr. 32 (2007-2008) (plan- og bygningsloven)
- Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven)
- Forskrift om kommunal beredskapsplikt.

3.2 Forventninger om bærekraft

FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan (med 17 hovedmål) for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. I St. meld. 40 (2020-21) vises det til at for at bærekraftsmålene skal nås innen 2030 må alle deler av samfunnet bidra. Det pekes på at regionale og lokale myndigheter har et særlig ansvar i oppfølgingen av 2030-agendaen og at ifølge FN kan to tredjedeler av målene kun nås gjennom lokal innsats.

At norske kommuner skal være «bærekraftige» er også lagt til grunn i kommuneloven (§ 1). Det vises i forarbeidene til loven til at dette innebærer «bærekraft i vid forstand» (Prop. 46 L (2017-2018), s. 354). I Norsk lovkommentar pekes det bl.a. på at kravet må oppfattes som et uttrykk for at hensyn til bærekraft vil kunne være relevante ved alle typer vedtak som treffes av kommunale organer.

I Statsforvalteren i Oslo og Viken sitt forventningsbrev til kommunene 2023 pekes det på at kommunene er nøkkelaktører i arbeidet for å oppnå bærekraftsmålene og at kommunene bør legge målene til grunn i sitt arbeid med tjeneste- og samfunnsutvikling.

3.3 Planverk for klimaarbeid

Det er særlig som planmyndighet at kommunene er tillagt ansvar for en bærekraftig utvikling, herunder reduksjoner i klimagassutslipp og tilpasninger til klimaendringer.

3.3.1 Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven § 1 slår fast at «Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner». Det vises i Norsk lovkommentar til at definisjonen av «bærekraftig utvikling» bl.a. i rapporten fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling fra 1987: «En utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov».

Lovens § 3-1 g) krever at kommunene i planlegging etter loven skal «ta klimahensyn gjennom reduksjon av klimagassutslipp og tilpasning til forventede klimaendringer, herunder gjennom løsninger for energiforsyning, areal og transport». I Ot. prp. nr. 32 (2007-2008, kap. 3.1.1) pekes det på at norske kommuner kan bidra betydelig til å redusere Norges utslipp av klimagasser, og at det er et stort potensial for at kommunene selv tar initiativ både til å redusere utslipp i egen drift, og til å stimulere andre aktører til å redusere sine utslipp. Det vises også til at plan- og bygningsloven er et av de mest langsiktige virkemidlene til å påvirke utslipp av klimagasser i Norge, og at arealplanlegging etter loven er et viktig supplement til nasjonale virkemidler for reduksjon av klimagassutslipp.

3.3.2 Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging

For å fremme bærekraftig utvikling er det fastsatt i plan- og bygningsloven § 6-1 at Kongen hvert fjerde år skal utarbeide et dokument med nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Dette skal ifølge bestemmelsen følges opp i planleggingen etter loven og legges til grunn for statens deltaking.

I Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023 legges det til grunn at fylkeskommune og kommuner legger FNs bærekraftsmål til grunn for samfunns- og arealplanleggingen.² Det pekes det på at fylkeskommuner og kommuner er nøkkelaktører for å realisere en bærekraftig samfunnsutvikling og realisering av bærekraftsmålene i Norge. Regjeringen forventer at fylkeskommuner og kommuner vektlegger arbeidet med å redusere utslipp av klimagasser, inkludert utslipp fra arealbruksendringer, mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging. Det forventes i tillegg at oppdatert kunnskap om forventede klimaendringer og konsekvenser brukes i planleggingen.

3.3.3 Statlige planretningslinjer

Med hjemmel i § 6-2 i plan- og bygningsloven kan Kongen gi statlige planretningslinjer som skal legges til grunn ved statlig, regional og kommunal planlegging etter loven.

² Vedtatt ved kgl.res. 14. mai 2019. Det er forventet et nytt dokument i løpet av 2023.

Kravene til klimatiltak i kommunenes planlegging er nærmere beskrevet i Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning.³ Retningslinjene omfatter bl.a. krav til innhold i planer som behandler klima- og energispørsmål, samt krav til planprosesser og beslutningsgrunnlag.⁴

Formålet med retningslinjene er å sikre:

- at kommunene og fylkeskommunene prioriterer arbeidet med å redusere klimagassutslipp, og bidrar til at klimatilpasning ivaretas som hensyn i planlegging etter plan- og bygningsloven
- mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging i kommunene
- at kommunene bruker et bredt spekter av sine roller og virkemidler i arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp og klimatilpasning, og bidrar til avveining og samordning når utslippsreduksjon og klimatilpasning berører eller kommer i konflikt med andre hensyn eller interesser.

Retningslinjene fastsetter at kommunene i sin overordnede planlegging skal innarbeide tiltak og virkemidler for å redusere utslipp av klimagasser. Planer som behandler klima- og energispørsmål skal følges opp gjennom handlingsdelen og mer detaljert planlegging, og skal vurderes revidert minst hvert fjerde år. Planene bør være strategisk innrettet og bygge på grundige analyser av nåsituasjonen. Det bør legges vekt på samarbeid om langsiktige mål, samtidig som det utredes tiltak på kort sikt.

Basert på relevans og lokale forhold bør planene omfatte bl.a.:

- Informasjon om klimagassutslipp i kommunen, fordelt på kilder og sektorer.
- Informasjon om energisystem, energiforsyning og forbruk av energi
- Framskrivninger av utslippene i kommunen innenfor en tiårs periode
- Ambisiøse mål for utslippsreduksjoner
- Ambisiøse mål for mer effektiv energibruk og miljøvennlig omlegging
- Tiltak og virkemidler for reduksjon av utslipp og miljøvennlig energiomlegging
- Utredning av virkemidler som kan tenkes benyttet for å nå målsettingene
- Handlingsprogram med en tydelig ansvarsfordeling for oppfølging av planene.

Problemstilling 1 i undersøkelsen vil særlig være rettet mot sammenheng og helhet i planverket når det gjelder kommunens klimaarbeid, herunder kravene til informasjon, etablering av målsettinger og kommunens oppfølging av planene. Klimamålene skal være ambisiøse. Det legges til grunn i undersøkelsen at kommunen har et helhetlig og integrert planverk, der klimamål er berørt i plan- og

³ Vedtatt ved kgl.res. 28. september 2018.

⁴ Det er også vedtatt Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging (kgl.res. 26. september 2014). I denne undersøkelsen legges retningslinjene for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning til grunn som kriterier, og kravene her til kommunenes planverk og planprosesser. I dette kapitlet er det gjengitt det vi anser som de mest sentrale kravene. Retningslinjene er i sin helhet lagt ved rapporten.

styringsdokumenter, for eksempel kommuneplanen. Det er fastsatt i plan- og bygningsloven §§ 11-1 og 11-2 at både kommuneplan og kommunedelplaner skal ha en handlingsdel som revideres årlig.

Det følger av kommuneloven § 25-1 at kommunen skal ha internkontroll med administrasjonens virksomhet for å sikre at lover og forskrifter følges. Bestemmelsen innebærer at kommunedirektøren skal utarbeide en beskrivelse av virksomhetens hovedoppgaver, mål og organisering, samt avdekke og følge opp avvik og risiko for avvik. Det legges i undersøkelsen til grunn at dette også omfatter kravene i plan- og bygningsloven for kommunens klimaarbeid.

Følgende revisjonskriterier legges til grunn for problemstilling 1 i undersøkelsen:

Problemstilling 1	Revisjonskriterier
Har kommunen et planverk for utslippskutt som er i samsvar med nasjonale krav og føringer?	<p>Kommunen bør ha et helhetlig og integrert planverk for kommunens klimaarbeid. Planene bør omfatte:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➔ Informasjon om klimagassutslipp. ➔ Ambisiøse mål for utslippsreduksjoner ➔ Handlingsprogram med en tydelig ansvarsfordeling for oppfølging av klimaplaner, som revideres årlig ➔ Internkontroll som sikrer risikovurderinger og håndtering av avvik knyttet til oppfølgingen av klimamål i planverket

3.4 Tiltak for å redusere utslipp

Kommunene har flere roller som er relevante i klimaarbeidet, for eksempel som samfunnsutvikler, myndighetsutøver, innkjøper, tjenesteleverandør, eier og drifter. Kommunen kan i stor grad selv påvirke utslipp fra egen virksomhet, for eksempel når det gjelder utslipp fra egne kjøretøy, energiforsyning i egne bygg og gjennom klimakrav knyttet til kommunens innkjøp.

Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging fastsetter at planer som behandler klima- og miljøspørsmål bør omfatte tiltak og virkemidler for reduksjon av klimagassutslipp, mer effektiv energibruk og miljøvennlig energiomlegging. Tiltakene og virkemidlene bør i størst mulig grad være koplet til oppnåelse av de målene som er satt av kommunen. Det er også lagt til grunn at tiltakene bør ha moderate kostnader sammenlignet med andre tiltak som kan gjennomføres med samme formål. I tillegg fastsetter de statlige planretningslinjene at planer bør omfatte utredning av virkemidler som kan tenkes benyttet for å nå målsettingene, herunder en vurdering av om virkemidlene er kostnadseffektive.

Det er ellers en rekke tiltak kommunene både skal, men også kan, benytte for å redusere klimagassutslipp. Dette omfatter tiltak og virkemidler for sektorovergrepene og overordnet styring,

oppfølging og rapportering, tiltak knyttet til kommunenes ulike roller og funksjoner (f.eks. som eier), samt tiltak rettet mot de enkelte sektorer og utslippskilder.

Det legges i undersøkelsen til grunn i at tiltak og virkemidler for reduksjon av klimagassutslipp er beskrevet i kommunens planverk, overordnet og på ulike sektorer. Det legges også til grunn at kommunen utnytter sitt handlingsrom og har tatt i bruk, eller vurderer å ta i bruk, tiltak og virkemidler utover de lovpålagte. Det er et bredt spekter av roller og virkemidler kommunene kan bruke for å bidra til utslippsreduksjoner.

Ett eksempel på dette er bruk av klimabudsjett, som er et styringsverktøy kommunene kan benytte for å nå sine utslippsmål.⁵ Klimabudsjettet gir en oversikt over kommunens utslipp og viser hvordan utslippsmålene skal nås, hvilke tiltak som blir iverksatt og hvem som er ansvarlig for gjennomføringen. Et klimabudsjett vil ofte også vise hvordan man ligger an med tiltakene gjennom rapportering på fjorårets klimabudsjett.

Miljødirektoratet har sammen med Statsforvalteren et ansvar for å veilede kommunene i planleggingen av klima- og energitiltak og klimatilpasning. Direktoratet har beskrevet en rekke tiltak kommunene kan benytte på ulike områder og sektorer, som f.eks. innen avfall og deponi, bygg og anlegg, landbruk, fornybar energi, areal og transport, og vann og avløp.⁶ Direktoratet administrerer Klimasats, en egen støtteordning for kommuner og fylkeskommuner som vil kutte utslipp av klimagasser. Kommuner, fylkeskommuner og enkelte kommunale foretak kan søke om tilskudd, sammen eller hver for seg. Støtte skal være utløsende for at tiltakene gjennomføres, kommunen må bidra med egeninnsats og søknader må være politisk forankret.

Følgende revisjonskriterier legges til grunn for problemstilling 2 i undersøkelsen:

Problemstilling 2	Revisjonskriterier
I hvilken grad har kommunen tatt i bruk anbefalte tiltak for å redusere klimagassutslipp fra egen virksomhet?	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Kommunens planverk bør omfatte tiltak for reduksjon av klimagassutslipp ➔ Kommunen bør ha tatt i bruk tiltak som er anbefalt av nasjonale miljømyndigheter.

⁵ Oslo kommune, Hamar kommune og Trondheim kommune, som alle har klimabudsjett, har utarbeidet en veileder for klimabudsjett. Veilederen, samt råd om bruk av klimabudsjett, finnes på www.miljodirektoratet.no og www.ks.no

⁶ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/klimatiltak/kutte-utslipp-av-klimagasser-i-kommunene/>

3.5 Risikovurdering av klimaendringer

Kommunene har også ansvar for å tilpasse lokalmiljøet til et klima i endring, og for å sikre at kommunen utvikles og bygges på en måte som tåler fremtidens klima, herunder et ansvar for beredskap og sikkerhet. I Meld. St. 33 (2012-2013) *Klimatilpasning i Norge*, vises det til at kommunene bør gjennomgå hvordan de berøres av klimaendringene og identifisere tiltak som kan bidra til å gjøre dem mer klimarobuste og dermed unngå fremtidige kostnader og risiko for tap av liv.

Krav til helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyser og overordnet beredskapsplanlegging følger av Sivilbeskyttelsesloven og forskrift om kommunal beredskapsplikt. I Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning er det særskilte krav til vurdering av risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer. Retningslinjene fastsetter at det i alle planer etter plan- og bygningsloven skal gjøres rede for hvilket kunnskapsgrunnlag som gjelder for planleggingen.⁷

Det er i retningslinjene også satt krav til de enkelte planene:

- Kommuneplanens samfunnsdel skal bl.a. inkludere en overordnet vurdering av om klimaendringer vil påvirke langsiktige utfordringer, mål og strategier. Vurderingen skal skille mellom forhold av betydning for arbeidet med kommuneplanens arealdel, og forhold av betydning for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon.
- I kommuneplanens samfunns- og handlingsdel, samt andre relevante planer, bør kommunen vurdere hvordan endringer i klima kan påvirke blant annet samfunnssikkerhet, kritisk infrastruktur, natur- og kulturmiljø og befolkningens helse.
- Kommuneplanens arealdel må brukes aktivt for å oppnå en samlet arealdisponering som ivaretar hensynet til et klima i endring. I planprogrammet skal det gjøres en vurdering av om hensynet til endret klima innebærer behov for oppheving eller revisjon av gjeldende reguleringsplaner.⁸
- Ved planlegging av nye områder for utbygging, fortetting eller transformasjon, skal det vurderes hvordan hensynet til endret klima kan ivaretas. Planer skal ta hensyn til behovet for åpne vannveier, overordnede blågrønne strukturer og forsvarlig overvannshåndtering.

⁷ Plan- og bygningsloven § 10-1 1. ledd fastsetter at kommunestyret minst én gang i hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, skal utarbeide og vedta en planstrategi. Strategien bør omfatte en drøfting bl.a. av kommunens strategiske valg knyttet til samfunnsutvikling, herunder langsiktig arealbruk og miljøutfordringer.

⁸ Plan- og bygningsloven § 4-1 1. ledd fastsetter at for alle regionale planer og kommuneplaner, og for reguleringsplaner som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn, skal det som ledd i varsling av planoppstart utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet.

- Arealer som vurderes tatt i bruk til utbyggingsformål i kommune- og reguleringsplaner kan være utsatt for farer, som for eksempel flom og skred. Utbygging kan også øke påkjenningen for nedenforliggende arealer. For å kunne forebygge tap av liv, helse, kritisk infrastruktur og andre materielle verdier er det nødvendig at det, gjennom risiko- og sårbarhetsanalyser tidlig i planprosessen, vurderes om klimaendringer gir et endret risiko- og sårbarhetsbilde.

Undersøkelsen avgrenses til kravene til risikovurderinger i de ulike delene av kommuneplanen. Følgende revisjonskriterier legges til grunn for problemstilling 3 i undersøkelsen:

Problemstilling 3	Revisjonskriterier
I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer?	Risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer skal være kartlagt og vurdert i: <ul style="list-style-type: none">➔ Kommuneplanens samfunnsdel➔ Kommuneplanens arealdel

4 PLANVERK FOR KLIMAARBEID

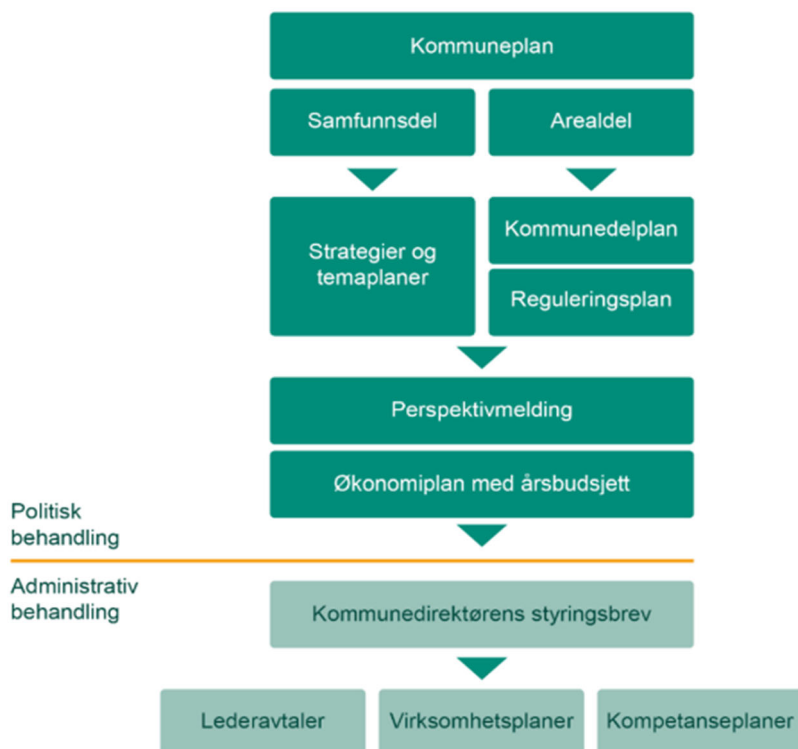
Dette kapitlet omhandler kommunens planverk og de krav til planverket mht. klimaarbeid som følger av plan- og bygningsloven og statlige planretningslinjer. Følgende revisjonskriterier er lagt til grunn for problemstillingen:

Problemstilling 1	Revisjonskriterier
Har kommunen et planverk for utslippskutt som er i samsvar med nasjonale krav og føringer?	Kommunen bør ha et helhetlig og integrert planverk for kommunens klimaarbeid. Planene bør omfatte: <ul style="list-style-type: none">➔ Informasjon om klimagassutslipp.➔ Ambisiøse mål for utslippsreduksjoner.➔ Handlingsprogram med en tydelig ansvarsfordeling for oppfølging av klimaplaner, som revideres årlig➔ Internkontroll som sikrer risikovurderinger og håndtering av avvik knyttet til oppfølgingen av klimamål i planverket

4.1 Planverk for kommunens klimaarbeid

Plan- og bygningsloven har krav til planprosess i kommunene og hvordan kommunenes planverk skal være bygget opp. Figuren nedenfor viser planverket i Lørenskog kommune.

Figur 1: Lørenskog kommunes planverk

Kilde: Lørenskog kommune

Kommuneplanen styrer all utvikling i kommunen, og setter mål for hvordan Lørenskogsamfunnet skal utvikles. Den gjelder hele Lørenskog og derfor alle som bor, jobber eller lever i kommunen.⁹ Kommuneplanen består av en samfunnsdel og en arealdel. Kommuneplanens samfunnsdel gir retning for utviklingen av Lørenskogsamfunnet. Den definerer også hvilke satsingsområder kommunestyret ønsker å prioritere i valgperioden. Samfunnsdelen ble vedtatt av kommunestyret 4. november 2020.

Temaplaner og strategier innenfor ulike områder er underordnet samfunnsdelen. I disse planene blir det utviklet detaljerte strategier, mål og tiltak. Når kommunestyret vedtar en ny samfunnsdel, skal det gjøres en gjennomgang av om de nye satsingsområdene gir behov for nye eller endrede strategier og temaplaner. Dette vil gjøres som en del av det årlige arbeidet med perspektivmelding og økonomiplan. Perspektivmeldingen innleder det årlige arbeidet med økonomiplanen. Satsingsområdene fra samfunnsdelen tas inn i meldingen, og inngår som en del av strategidiskusjonene. Økonomiplanen fungerer som kommuneplanens handlingsdel og beskriver hvordan satsingsområdene i samfunnsdelen skal følges opp, også på sektornivå i kommunen.

⁹ Beskrivelsen av plansystemet bygger på <https://www.lorenskog.kommune.no/kommuneplan/>

Arealdelen er styrende for hvordan arealene i hele Lørenskog skal brukes. Kommuneplanens arealdel består av et rettslig bindende kommuneplankart og bestemmelser, i tillegg til temakart, utfyllende retningslinjer og planbeskrivelse. Bestemmelsene er juridisk bindende, mens retningslinjene er veiledende for kommunens saksbehandling.

4.2 Informasjon om klimagassutslipp

Ifølge statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning burde planer som omfatter klima- og energispørsmål omfatte informasjon om klimagassutslipp i kommunen, fordelt på kilder og sektorer. De burde også inkludere kilder som innebærer direkte utslipp av klimagasser innenfor kommunens grenser.

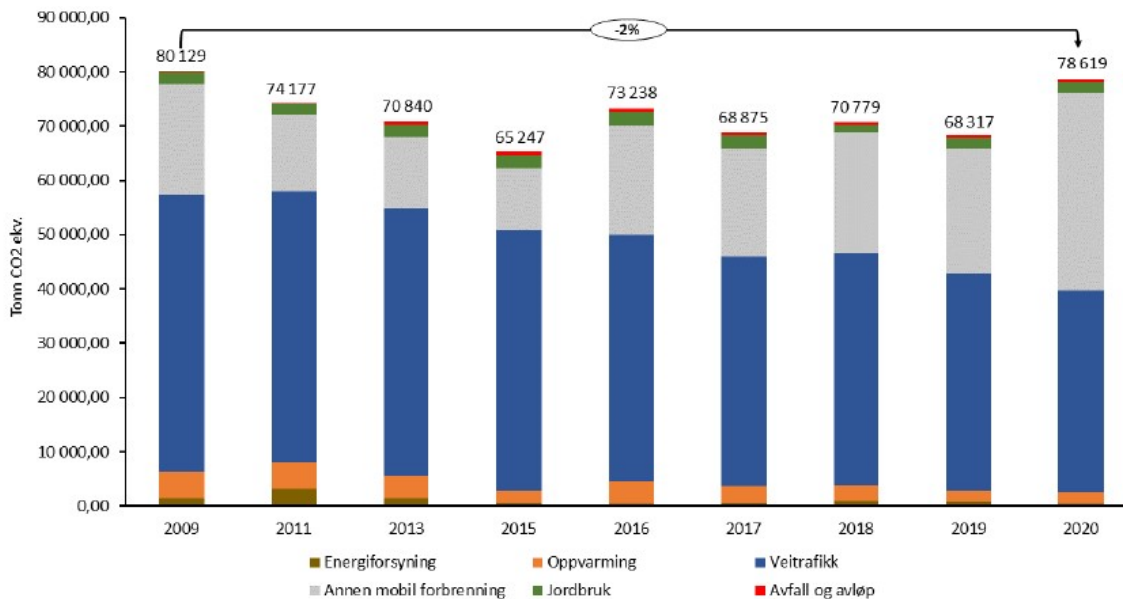
4.2.1 Statistikk for klimagassutslipp i Lørenskog kommune

Økonomiplan 2023-2026¹⁰ presenterer blant annet statistikk for utvikling i klimagassutslipp i perioden fra 2009 til 2020 og utslippsbaner frem mot 2030.¹¹

Figuren under viser klimagassutslipp totalt og fordelt på kilder i Lørenskog kommune i perioden fra 2009 til 2020.

¹⁰ Vedtatt i kommunestyret 14.12.2022.

¹¹ Statistikken er hentet fra Miljødirektoratet. Miljødirektoratet benytter en annen metode for å beregne klimagassutslipp enn SSB, noe som gjør at statistikkene ikke er sammenlignbare.

Figur 2: Klimagassutslipp i Lørenskog kommune, 2009-2020

Kilde: Lørenskog kommune 2022a

Figuren viser at de totale klimagassutslippene i Lørenskog kommune var nesten 79 tusen tonn CO₂-ekvivalenter i 2020. Utslipp fra veitrafikk og annen mobil forbr ning var de to største kildene til utslipp av klimagasser i 2020, og utgjorde til sammen om lag 93 prosent av kommunens totale klimagassutslipp.¹² Totale klimagassutslipp har sunket med om lag to prosent fra 2009 til 2020. Klimagassutslipp fra energiforsyning har sunket med 78 prosent, og utslipp fra veitrafikk er redusert med sju prosent i denne perioden. Utslipp fra annen mobil forbr ning har økt med om lag 79 prosent fra 2009 til 2020.

De økte utslippene forklares som en følge av at Lørenskog er i kraftig vekst. I 2020 stod bygg og anlegg for om lag 32 prosent av utslippene (Lørenskog kommune 2022a).

4.3 Overordnede målsettinger for utslippsreduksjoner

4.3.1 Kommuneplanens samfunnsdel

Arbeidet med   revidere kommuneplanens samfunnsdel ble innledet med utarbeidelsen av et oppstartsdokument, som ble vedtatt av kommunestyret 4. mars 2020. I dokumentet inngår planstrategi for Lørenskog kommune 2020-24 og planprogram for samfunnsdelen. I dokumentet er oppfølging av FNs bærekraftsmål, samt klima og miljømessig bærekraft, omtalt spesielt.¹³

¹² Annen mobil forbr ning omfatter anleggsmaskiner og annet som bruker avgiftsfri diesel.

¹³ Oppstart av arbeid med kommuneplanens samfunnsdel, Lørenskog kommune 2020.

I kommuneplanens samfunnsdel, vedtatt i november 2020, er en av visjonene at «Lørenskog skal være en grønn kommune», noe som ifølge visjonen innebærer at kommunen skal ha en utvikling som er bærekraftig, miljø- og klimavennlig.¹⁴ Samfunnsdelen har fire prioriterte satsingsområder, som til sammen dekker 12 av FNs 17 bærekraftsmål som kommunen jobber spesielt med. Bærekraftsmål nr. 13 Stoppe klimaendringene er dekket av satsingsområdet «Trygg og miljøvennlig transport». Området innebærer prioritering av:

- Et trygt og tett nettverk av gode turveier og snarveier, samt gang- og sykkelveier der gående og syklende som hovedregel er adskilt
- Bedre busstilbud på tvers i Lørenskog
- Innovasjonsprosjekter innen grønn mobilitet
- Tilrettelegging for lading av elbiler, bildeling og samkjøring.

Det vises til at satsingsområdet vil kunne bidra til reduserte utslipp fra transport i Lørenskog. Det vises også til at ca. 75 prosent av klimagassutslipp i 2018 kom fra veitrafikken, og at Lørenskogsamfunnet skal halvere sine utslipp innen 2030, sett i forhold til 1991.

4.3.2 Kommuneplanens arealdel

Ny arealdel i kommuneplanen ble vedtatt 15. mars 2023. Klima er nærmere omtalt i flere av arealdelens «Bestemmelser og retningslinjer».¹⁵ Ifølge kommunen vil flere bestemmelser og retningslinjer i arealdelen styrke kommunens klimaarbeid, både arbeidet med å redusere klimagassutslipp og tilpasninger til klimaendringer.

Planbeskrivelsen beskriver formålet med kommunens arealdel, hovedinnhold og virkninger.¹⁶ Et eget kapittel i beskrivelsen omhandler klima. Det vises innledningsvis til at Lørenskog kommune har ambisiøse klimamål:

- Lørenskog skal være en klimanøytralt drevet kommune innen 2030
- Lørenskogsamfunnet skal være klimanøytralt innen 2050
- Lørenskog skal oppnå 50 prosent klimagassreduksjon innen 2030 sett i forhold til 2009-nivået.

Ifølge kommunen svarer arealstrategien på flere av FNs bærekraftsmål og ligger til grunn for en bærekraftig arealpolitikk i Lørenskog. Strategien legger opp til at bolig- og næringsveksten i kommunen i hovedsak skal skje i fem definerte utviklingsområder og bygge opp under kollektivtilbudet i disse.

¹⁴ <https://www.lorenskog.kommune.no/kommuneplan/kommuneplanens-samfunnsdel/var-visjon/>

¹⁵ <https://www.lorenskog.kommune.no/kommuneplan/kommuneplanens-arealdel/arealdel-2023-2035/bestemmelser-og-retningslinjer/>

¹⁶ <https://www.lorenskog.kommune.no/kommuneplan/kommuneplanens-arealdel/arealdel-2023-2035/planbeskrivelse/>

4.3.3 Temaplan for klima og energi

Kommunen har en Temaplan for klima og energi, som ble vedtatt av kommunestyret i februar 2017. Planen består av to deler: en strategisk del og et faktagrunnlag.¹⁷

Innledningsvis i planens del 1 heter det:

For Lørenskog kommune er det viktig å gjøre sin del av den globale dugnaden mot klimaendringene. Ved å gjennomføre målrettede tiltak på de områder der kommunen kan bidra best til reduserte klimagassutslipp, vil kommunen også bidra til oppfyllelse av nasjonale- og regionale klimamål. En plan for klima og energi vil være styrende for kommunens politikk på klima- og energiområdet.

Det pekes også på at med bakgrunn i kommuneplan, kommunens rolle bl.a. som sentral planmyndighet, tjenesteleverandør, innkjøper og eier av bygg og kjøretøyer, har Lørenskog kommune gode forutsetninger for å kunne bidra vesentlig til å redusere klimagassutslipp og energibruk i kommunen (s. 7).

Planens del 1 viser til at kommuneplanen (2015-2026) har nedfelt følgende overordnede mål for klima og energi: Lørenskog kommune skal være en pådriver for at utslippet av klimagasser reduseres.

¹⁷ <https://www.lorenskog.kommune.no/tjenester/regulering-bygg-og-eiendom/planer-og-horinger/gjeldende-planer/kommunedelplaner-og-temaplaner/temaplan-for-klima-og-energi.124786.aspx>

Det overordnede målet er konkretisert gjennom tidsspesifikke og målbare mål, som igjen er delt i mål for Lørenskog kommune som bedrift og mål for Lørenskogsamfunnet:

- Lørenskog kommune som bedrift skal redusere sine klimagassutslipp med 20 prosent innen 2020 sett i forhold til 1991. I 2030 skal kommunen som bedrift være klimanøytral.
- Lørenskog kommune som bedrift skal i større grad ta i bruk lokal fornybar energi, og redusere kjøpt energi med 20 prosent innen 2020 sett i forhold til 2009.
- Lørenskog kommune skal legge til rette for at Lørenskogsamfunnet reduserer sine klimagassutslipp med 50 prosent innen 2030 sett i forhold til 1991. Lørenskogsamfunnet skal være klimanøytralt innen 2050.
- Lørenskog kommune skal legge til rette for at Lørenskogsamfunnet i større grad tar i bruk lokal fornybar energi, og reduserer kjøpt energi med 20 prosent innen 2030 sett i forhold til 2009.

Det er i planen valgt ut fire prioriterte områder når det gjelder utslipp:

- Arealbruk og transport
- Energibruk
- Klimavennlige arealer
- Avfallshåndtering

Til hvert av områdene er det fastsatt delmål. For enkelte av områdene er det også fastsatt effektmål og resultatmål. Se kapittel 5.1 for en nærmere beskrivelse av disse.

Fagsjef plan og miljø opplyser i intervju at kommunens temaplan for klima fortsatt er gjeldende. Det vises til at kommunen bevisst har lagt seg opp til overordnede nasjonale mål for reduksjon av klimagassutslipp. Målene for kommunen som virksomhet er ifølge fagsjef ambisiøse, men står fast.

Revisjonen stilte kommunen spørsmål om overordnede mål for utslippskutt har vært forankret og operasjonalisert nedover i organisasjonen. Kommunen svarer i e-post av 17.10.23 at både politikken og administrasjonen har hatt god kjennskap til de overordnede målene, men det ble ikke stilt krav til sektorene om å rapportere reduksjon i klimagassutslipp for deres egne tiltak, da det ikke har vært tilgjengelige verktøy for å gjøre gode beregninger.

4.4 Ansvarsfordeling for oppfølging av klima- og energiplaner

Ifølge Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning bør kommunenes planverk for klimaarbeid omfatte et handlingsprogram med en tydelig ansvarsfordeling for oppfølging av klima- og energiplaner.

Lørenskog kommunes temaplan for klima er i tillegg til å være en strategisk plan ment å være en handlingsplan for kommunens arbeid med reduksjon av klimagassutslipp og energibruk, samt klimatilpasning (s. 9). Det heter videre at de ulike handlingene som er beskrevet for å nå målene knyttet til de ulike temaområdene, skal nedfelles i en tiltaksplan som ajourføres årlig. I planen skal hver handling gis et ID nr. og en kort beskrivelse, det fastsettes hvilken enhet som skal være ansvarlig

for oppfølging, antatt kostnad, når handlingen skal være ferdig og en kort status. Tiltaksplanen vil ifølge temaplanen bl.a. være et naturlig underlagsdokument i det årlige budsjettarbeidet (s. 15).

Revisjonen har fått oversendt Handlingsplan for oppfølging av temaplan klima og energi, revidert 11.5.2017. Tiltak til hvert av temaområdene er beskrevet. Det er fastsatt hvilken enhet i kommunen som har ansvaret for oppfølging av tiltaket, tidsfrist (år) eller kontinuerlig, samt status. Det er i varierende grad beskrevet antatt kostnad for tiltaket.

Kommunen opplyser i e-post av 17.10.23 at valg av tiltakene i handlingsplanen ble til gjennom arbeidet i en tverrsektoriell prosjektgruppe. I tillegg ga et tverrpolitisk utvalg innspill i sluttfasen av arbeidet med temaplanen og handlingsplanen. Tiltakene var ifølge kommunen derved godt forankret både administrativt og politisk. Det opplyses om at kommunen også fikk bistand fra klimasakkyndige eksterne rådgivere under arbeidet.

I saksframlegget til Klima-, økologi- og samferdselsutvalgets møte 7.6.2017, ble det pekt på at handlingsplanen var ment å være gjenstand for en årlig revisjon, dels være et verktøy for å rapportere oppfølging av temaplanen og som underlag for det årlige budsjettarbeidet (sak 037/17).

Fagsjef plan og miljø opplyser i intervju at praksis har vært at de ulike sektorene i kommunen årlig har gitt en tilbakemelding på status ift. tiltakene nedfelt i handlingsplanen. En gjennomgang av møteprotokoller viser at Klima-, økologi- og samferdselsutvalget siden 2018 har fått årlige rapporteringer om status for oppfølging av temaplanen for klima.¹⁸ Vedlagt rapporteringene er også en revidert handlingsplan med oppdatert status for tiltakene. Gjennomgangen av årlige rapporteringer viser at det ikke har vært rapportert samlet på status i forhold til kommunenes overordnede klimamål.

Siste gang det ble rapportert på handlingsplanen var i utvalgets møte 7.6.2022 (sak 038/22). I tillegg til rapporteringen på handlingsplanene for klima og grønn mobilitet ble det lagt frem forslag om innføring av klimabudsjett i kommunen. Dette er nærmere beskrevet i kapittel 5.2.1.

4.5 Internkontroll for oppfølging av klimaarbeidet

Revisjonen har stilt kommunen spørsmål om det i perioden fra 2017 og frem til innføringen av klimabudsjett har vært definert et formelt og overordnet ansvar i kommunen for oppfølging av temaplan og handlingsplan.

Kommunen viser i e-post 17.10.23 til at avdelingen for strategi og samfunnsutvikling ved fagsjef plan og miljø har en overordnet rolle i å koordinere klimaarbeidet. Koordineringsarbeidet har ifølge kommunen omfattet å gi faglige råd, motivere til innsats og be om status i klimaarbeidet i hver sektor. Videre ha fagsjefen informert om status i kommunens klimaarbeid og klimagassutslipp til ledelsen

¹⁸ Etter en gjennomgang av møteprotokollene til utvalget kan revisjonen ikke se at det ble rapportert i 2021. I 2020 og 2022 ble det i tillegg rapportert på handlingsplanen for grønn mobilitet.

gjennom presentasjoner og årlig politisk sak. Samtidig viser kommunen til at hver sektor selv er ansvarlig for å iverksette og gjennomføre klimatiltak i tråd med vedtatt klima- og energiplan med tilhørende handlingsplan.

Revisjonen har også spurt om i hvilken grad ansvarsfordelingen og oppfølgingen av klimaplanen har vært en del av kommunens internkontrollsystem. Kommunen svarer i e-post 17.10.23 at oppfølging av klimaplanen skjer ved at hver sektor rapporterer om status i eget klimaarbeid til avdeling for strategi og samfunnsutvikling. Det vises til at ansvarsfordelingen av klimatiltakene er i henhold til handlingsplanen, og at fagsjef plan og miljø årlig har skrevet politisk sak om status i oppfølgingen av handlingsplanen basert på sektorenes innrapporterte status.

I tillegg har revisjonen stilt spørsmål om det er gjennomført systematiske risikovurderinger knyttet til oppnåelse av kommunens klimamål, og om avvik mht. måloppnåelse og iverksetting av tiltak er meldt inn og håndtert i kommunens internkontrollsystem. Kommunen viser i e-post 17.10.23 til at det er komplisert å vurdere risiko for en kommune isolert sett, fordi det er så mange regionale, nasjonale og globale avhengigheter i klimaarbeidet. Det vises videre til at kommunen har fått utarbeidet rapporten *Status for klimagassutslipp og innspill til tiltak for Lørenskog kommune (Asplan Viak 2023)*. Den beskriver hvordan kommunen ligger an for å nå sine ambisiøse klimamål, framskrivning av klimagassutslippene og anbefalinger av klimatiltak. Den peker også på at befolkningsveksten er en viktig driver for utviklingen i klimagassutslippene i Lørenskog kommune.

Når det gjelder den sektoren i kommunen som har størst effekt på klimagassutslipp, nevner kommunen at teknisk sektor gjennomfører ROS på tjenester innen avløp og ROS i bygge- og anleggsprosjekter, men ikke systematisk med tanke på klimamålene.

4.6 Revisjonens vurderinger, konklusjon og anbefalinger

Det er i undersøkelsen lagt til grunn at kommunen har et helhetlig og integrert planverk for kommunens klimaarbeid, som omfatter informasjon om klimagassutslipp, ambisiøse mål for utslippsreduksjoner, samt et handlingsprogram for oppfølging med tydelig ansvarsfordeling. Det er i tillegg lagt til grunn at kommunen har en internkontroll som sikrer risikovurderinger og håndtering av avvik knyttet til oppfølgingen av klimamålene i planverket.

Kommunen har en egen Temaplan for klima og energi (2017-2026), under kommuneplanens samfunnsdel. Klimagassutslippene fra kommunen er beskrevet nærmere bl.a. i temaplanen, samt i Økonomiplan 2023-2026. Beskrivelsene omfatter totale utslipp og utslipp fordelt på kilde/sector, samt framskrivninger av klimagassutslipp, og bygger på statistikk fra Statistisk sentralbyrå og Miljødirektoratet. Etter revisjonens vurdering har kommunen oppfylt kravet i Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging om at planverket skal omfatte informasjon om klimagassutslipp.

Kommunens mål for utslippsreduksjoner er gjengitt flere steder i planverket, både i samfunnsdelen (herunder temaplanen) og i arealdelen av kommuneplanen. Overordnede mål er at Lørenskog kommune som bedrift skal være klimanøytral innen 2030, og at Lørenskogssamfunnet skal redusere sine utslipp med 50 prosent innen 2030 og være klimanøytralt innen 2050.

Undersøkelsen viser at kommunens overordnede klimamål har ligget fast siden 2017. Den viser også at kommunen bevisst har lagt seg opp til overordnede nasjonale mål for utslippsreduksjoner. Det er revisjonens vurdering at kommunens overordnede klimamål er ambisiøse, noe som er i samsvar med krav i Statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging.

Revisjonen vurderer at kommunen også oppfyller kravet i statlige planretningslinjer om handlingsprogram for oppfølging av klimaplaner. Kommunen har siden 2017 hatt egne handlingsplaner for oppfølging av temaplanen for klima og energi. Undersøkelsen viser at planene er strukturert etter prioriterte områder, delmål og «handlinger» (dvs. tiltak) i temaplanen. Det er tydeliggjort i planen hvilken avdeling i kommunen som har ansvaret for tiltaket. Planene beskriver status for de enkelte tiltakene.

Status for handlingsplanene har blitt oppdatert årlig og rapportert til utvalg for klima, økologi og samferdsel. Rapportene beskriver status for de viktigste tiltakene det har vært jobbet med under hver av de prioriterte områdene. Det har ikke vært rapportert samlet på utvikling og status i forhold til kommunenes overordnede tallfestede klimamål, noe revisjonen anser som en svakhet.

Undersøkelsen viser at det i liten grad har vært definert et overordnet ansvar for oppfølgingen av kommunens klimamål og at dette ansvaret i stor grad har vært lagt til den enkelte sektor. Det vurderes som en svakhet at det ikke har vært gjennomført systematiske risikovurderinger knyttet til oppnåelsen av kommunenes overordnede klimamål. Systematiske risikovurderinger vil etter revisjonens vurdering gi et nyttig grunnlag for å vurdere om virkemiddelbruk og tiltak er tilstrekkelige og godt nok innrettet for å nå klimamålene. Etter revisjonens vurdering burde kommunens klimaarbeid i større grad ha vært innlemmet i kommunens generelle system for internkontroll, herunder rutiner for innmelding og håndtering av avvik.

Det er revisjonens konklusjon at kommunen i det alt vesentlige har på plass et planverk for utslippskutt som er i samsvar med nasjonale krav og føringer og oppfyller minimumskravene i statlige planretningslinjer.

På bakgrunn av undersøkelsen er revisjonens anbefalinger at kommunedirektøren bør:

- tydeliggjøre roller og ansvar for oppfølging av klimamål og -tiltak
- tydeliggjøre i rapporteringer hva som er status for måloppnåelse og effekter av tiltak
- gjennomføre risikovurderinger knyttet til oppnåelse av kommunenes overordnede klimamål
- vurdere i større grad å innlemme kommunens klimaarbeid i kommunens internkontrollsystem

5 TILTAK FOR Å REDUSERE KLIMAGASSUTSLIPP

Dette kapitlet beskriver kommunens tiltak for å redusere klimagassutslipp. Dette gjelder både tiltak som kommunen selv har definert samt tiltak som er anbefalt av nasjonale miljømyndigheter. Av anbefalte tiltak legger undersøkelsen vekt på kommunens arbeid med klimabudsjett og Klimasatsprosjekter.

Følgende problemstillinger er lagt til grunn for undersøkelses problemstilling 2:

Problemstilling 2	Revisjonskriterier
I hvilken grad har kommunen tatt i bruk anbefalte tiltak for å redusere klimagassutslipp fra egen virksomhet?	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Kommunens planverk bør omfatte tiltak for reduksjon av klimagassutslipp ➔ Kommunen bør ha tatt i bruk tiltak som er anbefalt av nasjonale miljømyndigheter.

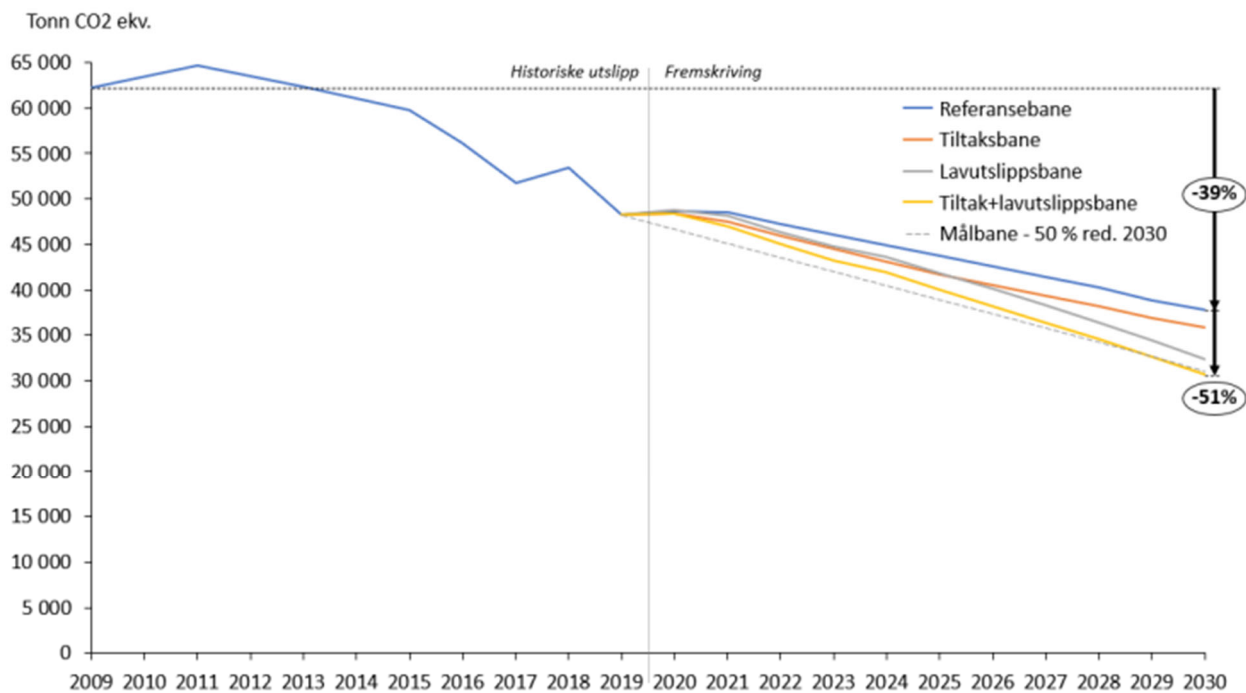
5.1 Tiltak for å redusere klimagassutslipp

Revisjonen legger til grunn at kommunens planverk beskriver tiltak for å redusere klimagassutslipp. Dette omfatter både tiltak som kommunen kan ta i bruk, og tiltak som er anbefalt av nasjonale miljømyndigheter.

5.1.1 Behov for tiltak

Historisk utslippsnivå og dagens utslippsnivå viser kommunens behov for å sette i verk tiltak for å nå målet om å redusere klimagassutslipp med 50 prosent i 2030, sammenlignet med nivået i 2009. Den blå referansebanen¹⁹ i figuren under viser hvordan klimagassutslippene i kommunen kan utvikle seg, dersom det ikke settes inn flere utslippsreducerende tiltak. Målbanelen er den stiplede, lineære linjen som viser hvor utslippene burde ligge hvert år. Forskjellen mellom målbanelen og referansebanen viser behov for tiltak. Den oransje linjen viser tiltaksbanen, den grå er lavutslippsbanen og den gule linjen er en optimistisk linje der kommunen har gjennomført aktivitetene i tiltaksbanen og lavutslippsbanen.

¹⁹ Referansebanen er et overslag med betydelig usikkerhet. Den gjenspeiler kun faktorene og antagelsene som er tatt med i beregningen (Lørenskog kommune 2022a).

Figur 3: Historiske utslipp og referansebane 2009-2030 (publisert i 2022)

Kilde: Asplan Viak 2022a

Ifølge figuren over viser referansebanen fra 2022 en nedgang på 39 prosent fra 2009 til 2030. Figuren viser også at kommunen har beregnet å nå målsettingen om utslippsreduksjon ved både å sette i verk tiltak og realisere scenarier om lavutslipp, vist som den gule linjen.

Ifølge Asplan Viak (2022a) kan kommunen nå målsettingen om å redusere klimagassutslippene med 50 prosent innen 2030. De viktigste forutsetningene er følgende:

- Raskere innfasing av nullutslippskjøretøy enn dagens tempo. Dette er spesielt viktig for varebiler og tungtransport hvor det er mangel på ladeinfrastruktur for nullutslippskjøretøy.
- Nå nullvekstmålet. All vekst i persontransport må tas med kollektiv, sykkel og gange.
- Innfasing av fossilfrie anleggsmaskiner i bygg og anleggssektoren, både i offentlige og private prosjekter.
- Oppsamling av biogass fra eksisterende avfallsdeponier.

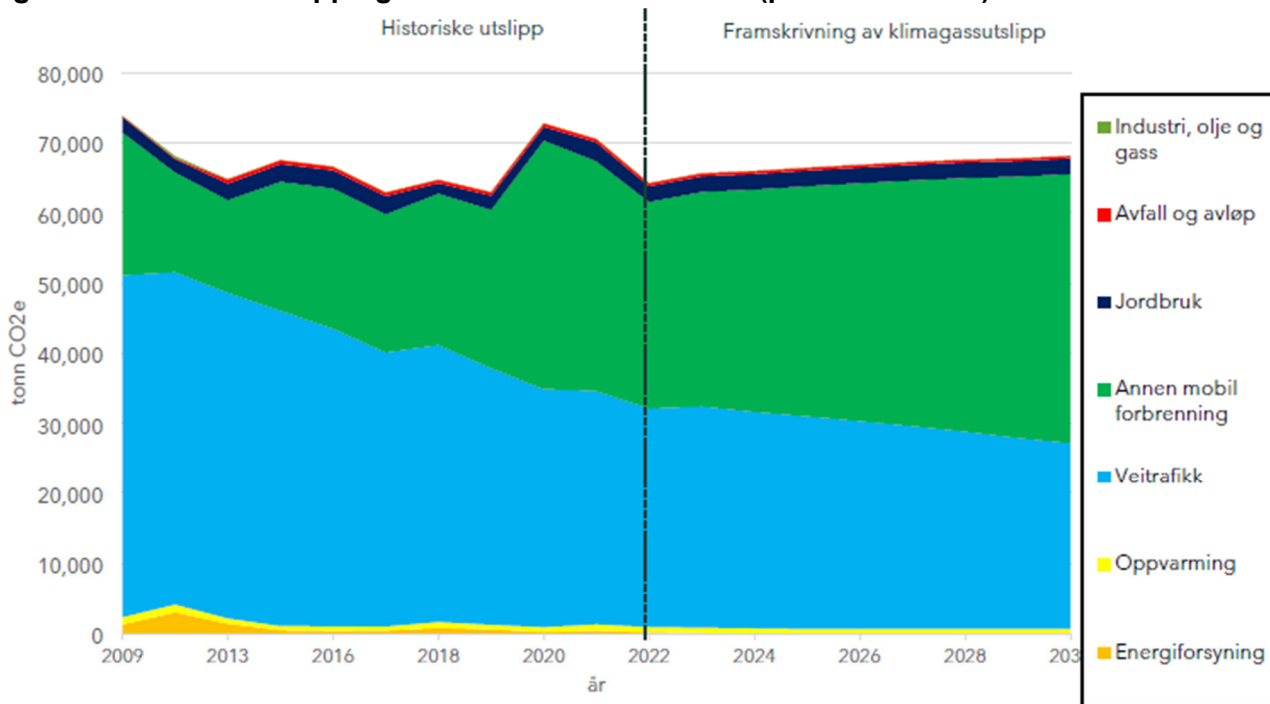
I intervju med fagsjef plan og miljø kommer det frem at det er flere utslippskilder som kommunen i begrenset grad kan gjøre noe med, for eksempel når det gjelder utviklingen i gjennomgangstrafikk.

Ifølge fagsjef ønsker kommunen i større grad å beregne effekter av tiltak. Noen klimatiltak ble effektberegnet i 2022. Kommunen planlegger å beregne effekten av flere av de planlagte klimatiltakene, men har ikke hatt ressurser til å effektberegne ytterligere tiltak i 2023. Det vises samtidig til at det er særlig utfordrende å beregne effekten av tiltak som i tillegg har kvalitative

virksomheter. Dette gjelder blant annet tiltak som påvirker innbyggernes helse og/eller er holdningsskapende, for eksempel «Sykle til jobben»-kampanjen.

Asplan Viak har på oppdrag fra kommunen utarbeidet en oppdatert referansebane i 2023, presentert i figuren under.

Figur 4: Historiske utslipp og referansebane 2009-2023 (publisert i 2023)

Kilde: Asplan Viak 2023

Ifølge figuren over viser referansebanen fra 2023 en nedgang på åtte prosent fra 2009 til 2030.²⁰ Figuren viser også at forventet reduksjon i utslipp fra veitrafikk i stor grad vil bidra til å redusere kommunens klimagassutslipp. Referansebanen viser videre at det ikke vil være mulig for kommunen å nå målet om utslippsreduksjon med dagens tiltak.

Figuren viser også at veitrafikk og annen mobil forbrenning er de største utslippskildene. Det kommer frem at det har vært en nedgang i utslipp fra veitrafikk i perioden fra 2009 til 2022, og at det er beregnet en ytterligere nedgang fra 2022 til 2030. Når det gjelder utslipp fra annen mobil forbrenning har det vært en økning fra 2009 til 2030, og det er beregnet en ytterligere økning fra 2022 til 2030.

²⁰ Forskjellen fra referansebanen fra 2022 kan ifølge Asplan Viak forklares av en endring i metode for annen mobil forbrenning, og som oppjusterte utslippene fra bygg og anlegg. Asplan Viak trekker også frem at man må forvente at metoden kan forandres fremover, og at man kan oppleve justeringer i utslippene fra år til år. Det er derfor vanskelig å forutse fremtidig utvikling (Asplan Viak 2023).

Kommunen peker i e-post 17.10.2023 på at analysen fra Asplan Viak viser at befolkningsveksten har stor betydning for å nå målet om reduksjon av klimagassutslipp. Det pekes videre på at en stor del av befolkningsveksten i Lørenskog skyldes tilflytting fra andre kommuner, som fører til en forflytning av utslipp fra disse kommunene til Lørenskog. Dette vil ifølge kommunen gjøre det vanskeligere for Lørenskog å nå en reduksjon på 50 prosent innen 2030, sammenlignet med andre kommuner som ikke har like høy befolkningsvekst.

Kommunen viser videre til at rapporten fra Asplan Viak kun omfatter direkte klimagassutslipp innenfor kommunens geografiske grenser, fordi dette er den tilgjengelige utslippsstatistikken.²¹ Det pekes på at Lørenskog kommune jobber på et overordnet nivå. Kommunen har foreløpig ikke hatt ressurser og kompetanse til å regne ut eksakt reduksjon i utslipp for hvert klimatiltak, da det er kompliserte vitenskapelige beregninger som kreves.

5.1.2 Tiltak for å redusere klimagassutslipp

Som beskrevet i 4.3.3. har kommunen definert følgende fire prioriterte områder for å redusere klimagassutslipp (Lørenskog kommune 2017a):

- Arealbruk og transport
- Energibruk
- Klimavennlige materialer
- Avfallshåndtering

For hvert av områdene har kommunen definert ett eller flere delmål. For enkelte områder har kommunen i tillegg definert effektmål og/eller resultatmål.²² Temaplanen beskriver videre flere handlinger for hvert av områdene. Vedlegg 2 gjengir en oversikt over delmål og handlinger for hvert av områdene. Tabellen under viser en oppsummering av hvilke kategorier og antall mål som temaplanen beskriver, samt antall handlinger.

²¹ Miljødirektoratet publiserer årlig statistikk, men med to års forsinkelse.

²² Effektmål beskriver formålet og gjerne en ønsket fremtidig situasjon som skal oppnås ved å gjennomføre tiltaket. Resultatmål beskriver hva et tiltak skal oppnå og er knyttet til tiltakets resultater og leveranser (e-post fra spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling 17.10.2023).

Tabell 1: Målsettinger og handlinger for prioriterte områder

Område	Delmål	Effektmål	Resultatmål	Handlinger
Arealbruk	Ja (1)	Nei	Nei	Ja (4)
Transport	Ja (2)	Nei	Nei	Ja (24, fordelt på delmål 1: 16 handlinger og delmål 2: 8 handlinger)
Energibruk	Ja (1)	Nei	Ja (4)	Ja (9)
Klimavennlige materialer	Ja (1)	Ja (1)	Ja (3)	Ja (5)
Avfallshåndtering	Ja (1)	Nei	Nei	Ja (13, fordelt på Lørenskog som kommune: 8 og Lørenskog som bedrift: 5)

Kilde: Lørenskog kommune 2017a

Tabellen over viser at Lørenskog kommune har definert til sammen 6 delmål, 1 effektmål, 7 resultatmål og 55 handlinger. Videre viser tabellen at kommunen har definert minst ett delmål for hvert av de prioriterte områdene. Kommunen har i tillegg definert fire resultatmål for området energibruk. For området klimavennlige materialer, har kommunen definert ett delmål, ett effektmål og tre resultatmål. Tabellen viser også at det varierer hvor mange handlinger kommunen har definert for hvert av områdene. For eksempel har kommunen definert fire handlinger innen området arealbruk, mens det er 24 handlinger til sammen for de to delmålene innen området transport.

I e-post av 17.10.23 viser kommunen til at de overordnede målene i noen grad vil berøre flere av temaområdene, og at det i tillegg er satt egne delmål for hvert av disse ulike temaene. I tillegg til delmål, er det ifølge kommunen definert resultatmål og/eller effektmål der dette er hensiktsmessig å konkretisere ytterligere. Kommunen viser til at det er valgt den målformen som er mest hensiktsmessig innen de ulike temaområdene.

5.1.3 Gjennomføring av tiltak

I rapporteringer til kommunestyret og klima-, økologi- og samferdselsutvalget (KØS) kommer det frem at det er et godt samarbeid på tvers av avdelinger og fagområder i kommunen. Dette har ifølge kommunen bidratt til at mange tiltak i handlingsplanene har blitt iverksatt og gjennomført. Det vises samtidig til at hver ansvarlig avdeling selv må sørge for å sette av ressurser i form av tid og penger til å gjennomføre tiltakene (Lørenskog kommune 2022b og 2017e).

Spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling gjentar i e-post 17.10.23 at alle sektorer har ansvar for å følge opp og gjennomføre egne tiltak, og at hver ansvarlig sektor/avdeling selv må sørge for å sette av ressurser i form av tid og penger til å gjennomføre tiltakene. For mange av tiltakene innebærer det ifølge spesialrådgiver at kommunen har behov for økonomiske midler utover sektorenes rammer. Behovet er da blitt meldt inn i årlig budsjett- og økonomiplanprosess, der prioritering av klimatiltakene

skjer gjennom politisk behandling i kommunestyret. Han opplyser at i den årlige rapporteringen av status i klimaarbeid til KØS, har manglende ressurser blitt meldt inn fra noen av sektorene som årsak til at noen av klimatiltakene er blitt forsinket.

5.2 Anbefalte tiltak og virkemidler

Miljødirektoratet beskriver en rekke tiltak som kommunene kan gjøre for å redusere klimagassutslipp innen ulike områder, blant annet transport, arealbruk, landbruk og avfall. Selv om samtlige er tiltak som kommunene ifølge Miljødirektoratet bør jobbe med, kan det være variasjoner mellom kommunene knyttet til hvilke tiltak som bør prioriteres.

Miljødirektoratet trekker frem klimabudsjett som et viktig verktøy for å beregne klimagassutslipp og prioritere blant aktuelle tiltak. Miljødirektoratet gir også økonomisk støtte til enkelte tiltak gjennom Klimasatsordningen. Revisjonen avgrenser derfor undersøkelsen av anbefalte tiltak til å gjelde kommunens innsats når det gjelder klimabudsjett og Klimasats.

5.2.1 Klimabudsjett

Det er ikke nasjonale krav til utarbeidelse av klimabudsjett i kommunene, men det kan ifølge blant annet Miljødirektoratet og KS være et nyttig verktøy for kommunene. KS viser til at i flere kommuner har samsvar mellom ambisiøse klimamål og handling vært utfordrende. Det vises også til at det har vært vanskelig å få til nødvendig gjennomslagskraft ved bruk av en tradisjonell handlingsplan.²³ Et klimabudsjett er ifølge KS et forsøk på å løse disse utfordringene ved å koble mål og tiltak tettere sammen i kommunens viktigste styringsdokument.

Miljødirektoratet beskriver klimabudsjett som et styringsverktøy for å oppnå målfestede kutt i klimagassutslipp.²⁴ Det vises til at et klimabudsjett gir en oversikt over kommunens utslipp og viser hvordan utslippsmålene skal nås, hvilke tiltak som blir iverksatt og hvem som er ansvarlig for gjennomføring. Direktoratet peker på at det ikke er noen fasit på hvordan kommunene bør legge opp arbeidet med klimatiltak og klimabudsjett, men viser til politisk forankring og tydelig ansvarsfordeling som vesentlig for at klimabudsjettet skal bli et effektivt styringsverktøy.

Forslag om innføring av klimabudsjett i Lørenskog kommune ble behandlet i Klima-, økologi- og samferdselsutvalget i møte 7.6.22 (sak 038/22). Kommunestyret vedtok å innføre klimabudsjett i møte 22.6.2022 (sak 071/2022). I saksframlegget vises det blant annet til at innføringen av klimabudsjett

²³ <https://www.ks.no/fagomrader/samfunnsutvikling/klima/veileder-for-klimabudsjett/hva-er-et-klimabudsjett/>
Her er det også en veileder for klimabudsjett som styringsverktøy, utarbeidet av Oslo, Hamar og Trondheim kommune.

²⁴ <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klima-og-energitiltak/klimabudsjett/hva-er-et-klimabudsjett/>

som styringsverktøy vil bidra til å sikre iverksettelse og finansering av tiltak for å redusere utslipp, og at ansvaret for oppfølging av tiltak blir tydeligere definert.²⁵

Klimabudsjettet for 2023 er innlemmet i kommunens økonomiplan 2023-26 og skal følge årshjul og rapporteringsrutiner på samme måte som det ordinære budsjettet (Økonomiplan 2023-2026. Årsbudsjett 2023. Kommunedirektørens forslag, s. 127-141). Klimabudsjettet skal fungere som en handlingsdel for klimaområdet og beskriver hvilke tiltak som skal gjennomføres i 2023. Til grunn for budsjettet ligger de overordnede målsettingene i temaplanen for klima fra 2017. Det er utarbeidet en referanse- og målbane for klimagassutslipp, der differansen viser behovet for tiltak. Budsjettet er avgrenset til direkte klimagassutslipp innenfor kommunegrensen. I oppstartsåret er fem klimatiltak effektberegnet. Ambisjonen er at flere tiltak vil bli effektberegnet i klimabudsjettet for 2024.

Fagsjef plan og miljø peker i intervju på at det først er i økonomiplanen at de reelle prioriteringene, også med hensyn til klimatiltak, skjer. Erfaringen med oppfølgingen av temaplanen var ifølge fagsjef at klimatiltak ikke i tilstrekkelig grad ble prioritert i ulike sektorer. Det var noe av bakgrunnen for at kommunen nå har innført klimabudsjett. Klimabudsjettet er ment å sikre større oppmerksomhet, bedre prioriteringer og økt synliggjøring av ansvar for tiltak. Det vil ifølge fagsjef også innebære en styrket politisk forankring av kommunens klimaarbeid.

Fagsjef peker videre på at det fortsatt vil være avgjørende med gode prioriteringer i økonomiplanarbeidet. Det må også fortsatt arbeides med ansvarliggjøring og å sikre motivasjon og engasjement i de ulike avdelingene for styrkes innsats i kommunens klimaarbeid. Generelt er det ifølge fagsjef også slik at det kan være utfordrende å få gjennomslag for klimatiltak i perioder med anstrengt økonomi og trange budsjetter.

Revisjonen har mottatt rapportering på klimabudsjettet per april 2023. Det opplyses i e-posten fra kommunen datert 23.5.23 at klimatiltakene vedtas politisk gjennom behandling av økonomiplan og budsjett, at administrasjonen følger opp klimatiltakene i verktøyet Framsikt og at klimatiltakene så eksporteres til sektorenes virksomhetsplaner og rapporteres på to ganger i året til politikken. I saksframlegget til Klima-, økologi- og samferdselsutvalget om rapportering på klimabudsjettet (sak 046/23) opplyses det om at alle sektorer og avdelinger har valgt egne klimatiltak som de er ansvarlige for. Det opplyses videre at det er totalt 32 tiltak i årets budsjett, og at 24 av tiltakene er i arbeid i henhold til plan. Vedlagt saksframlegget er en oversikt over status for de enkelte tiltakene.²⁶

5.2.2 Klimasats

Klimasats ble opprettet i 2016, og er en støtteordning for kommuner og fylkeskommuner som vil kutte utslipp av klimagasser og bidra til omstilling til lavutslippssamfunnet. Kommuner, fylkeskommuner og enkelte kommunale foretak kan søke om tilskudd, enten sammen eller hver for seg. Miljødirektoratet

²⁵ Som en del av et forprosjekt for klimabudsjett utarbeidet Asplan Viak en rapport med klimagassberegninger og anbefalinger for kommunenes videre arbeid med klimabudsjett. Asplan Viak har levert en ny analyse av status for klimagassutslipp og innspill til tiltak av 10.10.2023. Denne er oversendt revisjonen.

²⁶ https://pub.framsikt.net/2023/lorenskog/mr-202304-klimatiltak - rapportering_per_april_2023/#/

krever at tiltaket bidrar til klimagassutslipp og/eller omstilling til lavutslippssamfunnet, samt at det er politisk forankret. Miljødirektoratet krever også at støtten er utløsende for gjennomføring, og at kommunen bidrar med egeninnsats for å vurdere søknader om støtte (Miljødirektoratet 2023a).

5.2.3 Miljødirektoratets arbeid med Klimasats

Revisjonen har intervjuet en sjefsingeniør fra Miljødirektoratet for å få informasjon om direktoratets forventninger, vurderinger, oppfølging og erfaringer med Klimasats.

Miljødirektoratets forventninger til kommunene

Sjefsingeniøren forteller at Miljødirektoratet ikke krever at kommunene jobber planmessig og koordinert med søknader til Klimasats. Sjefsingeniøren mener at planmessighet likevel kan være en fordel, og trekker frem det å ha på plass en oppdatert klima- og energiplan, oversikt over store utslippskilder og prioriterte tiltak som positivt og et godt utgangspunkt for bruk av ordningen. Hun legger til at det er en stor forskjell mellom kommunene. I noen kommuner fremstår arbeidet som godt koordinert. Andre kommuner gir inntrykk av at søknadene er mer ad hoc, og utarbeidet av ildsjeler på området. Det er også forskjell på hvor mye erfaring kommunene har med Klimasats-prosjekter.

Miljødirektoratet veileder kommunene før hver søknadsrunde. Miljødirektoratet informerer blant annet om hvilke kriterier som ligger til grunn for vurderingen av søknadene og eksempler på gode prosjekter. Det har blitt viktigere å beregne hvor mye tiltakene bidrar til å redusere klimagassutslippene, det vil si effektberegninger. Sjefsingeniøren legger til at dette kan være krevende, blant annet fordi det er få standarder og beregningsmodeller. Miljødirektoratet har utarbeidet maler innen enkelte områder, for eksempel tiltak som berører transport, byggeprosjekter, mat og jordbruk. Innen flere andre områder, mangler tilsvarende maler. Miljødirektoratet tillater en usikkerhet knyttet til beregningene. Sjefsingeniøren legger til at det viktigste er at kommunene sannsynliggjør effekten av tiltaket, og at de begrunner anslaget.

Miljødirektoratets vurderinger av søknader av Klimasats

Hver kommune kan ifølge sjefsingeniøren søke om støtte til flere prosjekter, og Miljødirektoratet vurderer søknadene enkeltvis. Hvilke prosjekter som får støtte, bygger på de fastsatte kriteriene og en skjønnsmessig vurdering av Miljødirektoratet. Miljødirektoratet legger vekt på at tiltakene vil bidra til utslippsreduksjon, og en raskere omstilling enn det som ville vært tilfellet uten tiltakene. Miljødirektoratet kan også legge vekt på prosjektets virkning på klimatilpasning, naturmangfold og andre forhold. Sjefsingeniøren legger til at Miljødirektoratet krever at kommunene bidrar med egeninnsats. Det er også et krav at støtten fra Klimasats er avgjørende for å realisere prosjektene.

Miljødirektoratets oppfølging av Klimasatsprosjekter

Sjefsingeniøren forklarer at Klimasats er delvis tillitsbasert. Miljødirektoratet utøver kontroll gjennom krav om årlig rapportering, og at pengene utbetales i etterkant.²⁷ I rapporteringen har Miljødirektoratet formulert noen spørsmål som kommunene skal svare på, blant annet knyttet til effektberegninger av tiltaket. Hvis kommunene ikke rapporterer, sender Miljødirektoratet et varsel. Dersom kommunene fortsatt ikke rapporterer, kan Miljødirektoratet trekke tilbake tilskuddet. Ifølge sjefsingeniøren skjer dette sjelden.

Sjefsingeniøren forteller at Miljødirektoratet bruker kommunenes rapporteringer blant annet til å evaluere ordningen og veilede andre kommuner.

Miljødirektoratet kan i henhold til forskriften [Forskrift om tilskudd til klimatiltak i kommunene, fylkeskommunene og Longyearbyen lokalstyre - Lovdata](#) føre tilsyn med prosjektene som har fått tilsagn. Sjefsingeniøren forteller at Miljødirektoratet hittil ikke har hatt behov for å gjennomføre tilsyn. Hun forklarer at Miljødirektoratet ikke har fattet særlig mistanke med noen av prosjektene og at Miljødirektoratet har gode kontrollmekanismer.

Klimasatsprosjekter må ifølge sjefsingeniøren som hovedregel ferdigstilles innen to år etter innvilget støtte, men i noen tilfeller kan fristen utvides til fire år. Dersom prosjektene ikke ferdigstilles innen fristen, trekkes tilskuddet tilbake. I slike tilfeller går pengene tilbake til Klimasatsordningen, og midlene kan deles ut året etter.²⁸ Sjefsingeniøren trekker frem ulike mulige forklaringer på at prosjekter avlyses, for eksempel at nøkkelpersoner i kommunen slutter.

Miljødirektoratets erfaringer med Klimasatsordningen

Sjefsingeniøren forteller at Klimasats er en ønsket ordning av kommunene, ettersom det finnes få andre virkemidler på flere av områdene som får støtte. Noen eksempler er matsvinn og klimakrav i offentlige anskaffelser eller bygg- og anleggsplasser. Hun understreker at tiltak som kan få støtte fra andre ordninger, for eksempel Enova, ikke kvalifiserer for Klimasats. Hun legger til at Klimasats kan bidra til kreativitet for å finne tiltak som bidrar til å nå klimamålene. Ifølge sjefsingeniøren har Klimasatsordningen bidratt til utslippsreduksjon, kompetanseheving og omstilling i kommunens drift og etater. Det er beregnet at ordningen har bidratt til en reduksjon av om lag 600 tusen tonn CO₂-ekvivalenter. Ordningen bidrar ifølge sjefsingeniøren også til en miljøvennlig omstilling, men denne virkningen er vanskelig å tallfeste.

²⁷ For prosjekter over en million kroner er det krav om at regnskapet er godkjent av revisor. For prosjekter under en million kroner, er det tilstrekkelig med en egenrapportering fra kommunen, og at økonomien er bekreftet av økonomisjef eller noen andre med tilsvarende ansvar.

²⁸ Det er en ny søknadsprosess, og støtten kan gå til et annet prosjekt i en annen kommune.

5.2.4 Klimasats i Lørenskog

Kommunestyret har fattet følgende verbalvedtak i årsbudsjettet for 2023 (Lørenskog kommune 2022a, punkt 5. Klimasatsmidler):

Kommunedirektøren bes undersøke muligheten for å søke Klimasatsmidler på aktuelle områder i kommunen for å redusere utslipp av klimagasser og bidra til omstilling til lavutslippssamfunnet.

Fagsjef for plan og miljø forteller i intervju 26.6.2023 at ansatte som har en god idé, står fritt til å søke om støtte til Klimasatsprosjekter. Hun legger til at kommunen ikke har noen strategisk plan for hvilke områder, eller prosjekter, det kan være aktuelt å søke om midler til. Det er heller ingen koordinering mellom de ulike søknadene. Hun beskriver at hennes rolle er å minne om, og oppmuntre de enkelte avdelingene i kommunen til å søke om Klimasatsmidler, blant annet før søknadsfristen går ut. Hun mener at det er enkelt å søke og enkelt å få midler, dersom klimaeffekten anses som stor.

Spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling legger til at avdeling for strategi og samfunnsutvikling har hatt årlige møter med sektorene og gitt informasjon om og oppfordret til å søke om tilskudd til Klimasats til egne klimatiltak som ligger i handlingsplanen (e-post 17.10.23).

Statistikk for støtte til Klimasatsprosjekter

Miljødirektoratet hadde 100 millioner kroner til rådighet til Klimasats-støtte for 2023. 107 kommuner og fylkeskommuner søkte om støtte til Klimasatsprosjekter for til sammen 356 millioner kroner, fordelt på 279 søknader. Oslo kommune var den kommunen som sendte flest søknader, etterfulgt av Trondheim og Kristiansand.²⁹ Lørenskog sendte fem søknader, og var dermed på delt niende plass i antall søknader sammen med Gjøvik, Hamar, Lillestrøm, Tromsø og Vestfold og Telemark.³⁰ De fem søknadene fra Lørenskog utgjorde til sammen nesten 4,5 millioner kroner. Miljødirektoratet innvilget støtte til fire av disse søknadene, slik at Lørenskog fikk til sammen i underkant av 3,6 millioner kroner i støtte til Klimasatsprosjekter i 2023 (Miljødirektoratet 2023b).

Lørenskog har mottatt støtte til 31 Klimasatsprosjekter i perioden fra 2016 til 2023. Prosjektene utgjør til sammen i overkant av 23 millioner kroner i tilskudd, og varierer fra 150 tusen kroner til 3 millioner kroner. Fire av prosjektene har blitt avlyst, og disse utgjør til sammen nesten 3,7 millioner kroner (Miljødirektoratet 2023c).³¹

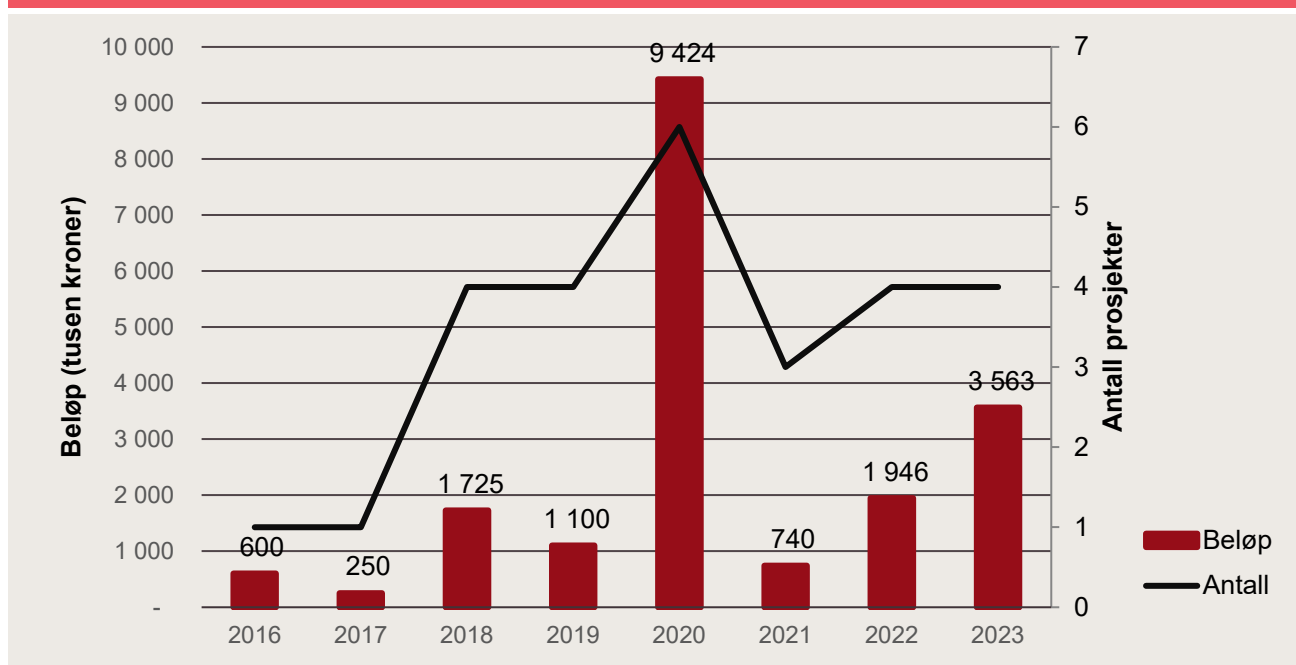
²⁹ Oslo kommune sendte 28 søknader om til sammen 36,3 millioner kroner, Trondheim sendte 19 søknader om til sammen 46,2 millioner kroner og Kristiansand sendte 12 søknader om 6,8 millioner kroner.

³⁰ Kommunene Gjøvik, Hamar, Lillestrøm, Tromsø og Vestfold og Telemark søkte om mellom 2 millioner kroner (Gjøvik) og 13,6 millioner kroner (Lillestrøm).

³¹ Gjelder prosjektene utnyttelse av deponi-/biogass til fjernvarme (2016, 2, 6 millioner kroner), mobilitet som en tjeneste – prosessbistand (2019, 475 tusen kroner), utvidelse av Fjellsrud skole (2020, 300 tusen kroner), og konseptvalgutredning (KVU) nye barnehager Fjellhamar (2020, 300 tusen kroner).

Diagrammet under viser Miljødirektoratets tilskudd til Klimasatsprosjekter i Lørenskog kommune fra 2016 til 2023, i antall prosjekter og beløp (tusen kroner).³²

Diagram 1: Tilskudd til Klimasatsprosjekter for 2016-2023, i antall prosjekter og beløp

Kilde: Miljødirektoratet 2023c

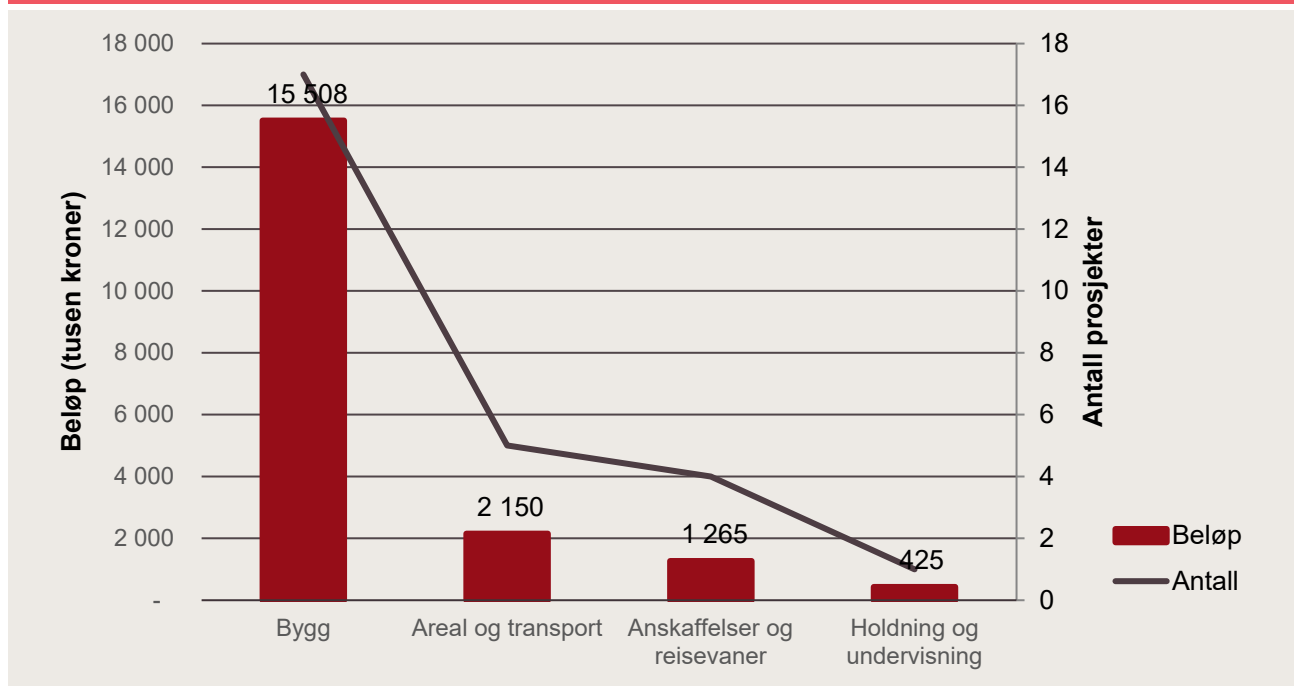
Diagrammet viser kommunen har fått støtte til mellom ett (2016 og 2017) og seks (2020) Klimasatsprosjekter årlig i perioden fra 2016 til 2023. I perioden fra 2016 til 2018 utgjorde støtten mellom 250 tusen kroner (2017) og 1,7 millioner kroner (2018). I 2020 mottok kommunen støtte til seks Klimasatsprosjekter, totalt over 9,4 millioner kroner. I perioden fra 2021 mottok kommunen mellom 0,7 millioner kroner (2021) og 3,6 millioner kroner (2023) i støtte til Klimasatsprosjekter.

Diagrammet under viser Miljødirektoratets tilskudd til Klimasatsprosjekter i Lørenskog kommune fordelt på kategori i antall prosjekter og beløp i perioden fra 2016 til 2023.³³

³² Avlyste prosjekter inngår ikke i statistikken.

³³ Avlyste prosjekter inngår ikke i statistikken.

Diagram 2: Tilskudd til Klimasatsprosjekter fordelt på kategori

Kilde: Miljødirektoratet 2023c

Diagrammet viser at kommunen har fått støtte til 17 Klimasatsprosjekter innen kategorien bygg. Til sammen utgjorde tilskuddene til disse prosjektene i overkant av 15,5 millioner kroner. Kommunen mottok støtte til fem Klimasatsprosjekter innen kategorien areal og transport, til sammen i underkant av 2,2 millioner kroner. I kategorien anskaffelser og reisevaner mottok kommunen støtte til fire Klimasatsprosjekter, totalt i underkant av 1,3 millioner kroner. Kommunen mottok støtte til ett Klimasatsprosjekt i kategorien holdning og undervisning. Dette prosjektet utgjorde i overkant av 0,4 millioner kroner.

Fagsjef plan og miljø forteller i intervju at kommunen har ulike erfaringer med Klimasatsprosjekter. Hun forklarer at det kan være vanskelig å måle effekter, for eksempel når det gjelder holdningsskapende arbeid. Hun trekker frem prosjekter for utbygging av ladestasjoner som vellykkete. Erfaringer med prosjektet for sykkelhotell er mer blandet, og sykkelhotellet blir lite brukt. Hun legger til at det har vært flere Klimasatsprosjekter som har vært forprosjekter. Disse forprosjektene har vært viktige for å få igangsatt prosjektideer og gjennomført prosjekter.

5.3 Revisjonens vurderinger, konklusjon og anbefalinger

Revisjonen legger til grunn at kommunens planverk omfatter tiltak for reduksjon av klimagassutslipp, herunder tiltak som er anbefalt av nasjonale miljømyndigheter.

Etter revisjonens vurdering beskriver kommunens planverk tiltak for å redusere klimagassutslipp. Undersøkelsen viser at kommunens planverk beskriver behovet for å gjennomføre tiltak, blant annet

ved referansebaner som viser hvordan klimagassutslippene kan utvikle seg, dersom det ikke settes inn flere utslippsreducerende tiltak. Referansebanen fra 2022 viser en nedgang på 39 prosent fra 2009 til 2030, mens referansebanen fra 2023 viser en nedgang på 8 prosent.³⁴ Dette viser etter revisjonens vurdering at kommunen må sette i verk flere og langt mer effektive og målrettede tiltak mot store utslippskilder hvis kommunen skal nå sitt eget mål om 50 prosents reduksjon i klimagassutslippene innen 2030.

Videre viser undersøkelsen at kommunen har definert fire prioriterte områder. For hvert av områdene har kommunen definert minst ett delmål, og for enkelte områder har kommunen definert ett eller flere effektmål og/eller resultatmål. I tillegg har kommunen definert mellom 4 og 24 handlinger for hvert av områdene. Revisjonen stiller spørsmål ved om klimamålene og handlingene på ulike sektorer og tjenesteområder i større grad burde vært samordnet, konkretisert og eventuelt tallfestet.

Samtidig viser i undersøkelsen at hver avdeling har ansvar for å sette av ressurser i form av tid og penger til å gjennomføre tiltakene. Revisjonen vurderer at dette er lite forpliktende med hensyn til det ansvar avdelingene har hatt for oppfølging av tiltak på eget ansvarsområde. Sett i sammenheng med referansebanen, gir dette etter revisjonens vurdering inntrykk av at kommunen har behov for at arbeidet med klimatilpasning blir mer forpliktende og koordinert.

Etter revisjonens vurdering har kommunen tatt i bruk to sentrale og sektorovergripende tiltak anbefalt av nasjonale miljømyndigheter; klimabudsjett og Klimasatsprosjekter.

Revisjonen ser positivt på at kommunen har innført klimabudsjett for budsjettet 2023. Dette vil etter revisjonens vurdering kunne bidra til å svare på de svakhetene knyttet til oppfølging av temaplanen for klima, som er pekt på i kapittel 4. Revisjonen vil påpeke at dette krever at klimabudsjett som styringsverktøy følges opp, slik at det også faktisk bidrar til å tydeliggjøre ansvar for oppfølging av tiltak og bidrar til målfestede kutt i kommunens klimagassutslipp.

Etter revisjonens vurderinger er arbeidet med Klimasatsprosjekter lite koordinert. Undersøkelsen viser at koordineringen består av informasjon og oppfordring til å søke om støtte før søknadsfristen. Det er opp til den enkelte avdeling å søke støtte. Videre viser undersøkelsen at kommunen har fått støtte til prosjekter innen kategoriene bygg, areal og transport, anskaffelser og reisevaner samt holdning og undervisning. Kommunen har ikke gjennomført noen prosjekter innen avfallshåndtering. Kommunen fikk innvilget støtte til ett prosjekt i denne kategorien i perioden fra 2016 til 2023, men dette prosjektet ble avlyst. Kommunen har dermed fått støtte til Klimasatsprosjekter innen tre av de fire prioriterte områdene.

Undersøkelsen viser også at det er store forskjeller mellom støtte til Klimasats fra år til år samt mellom sektorer. For eksempel har kommunen fått 15,5 millioner kroner i støtte til prosjekter innen bygg fra

³⁴ Endringen er hovedsakelig knyttet til endring av beregningsmetode, jf. fotnote 20.

2016 til 2023, mens støtten til prosjekter innen areal og transport utgjør nesten 2,2 millioner kroner. Samtidig viser statistikken at utslipp fra veitrafikk utgjør en betydelig andel av kommunens totale klimagassutslipp. Revisjonen stiller spørsmål ved i hvilken grad administrasjonen har undersøkt muligheten for å søke Klimasatsmidler på aktuelle områder, slik kommunestyret har vedtatt. Revisjonen stiller også spørsmål ved om kommunen har gjort tilstrekkelig innsats for å gjennomføre Klimasatsprosjekter innen alle de prioriterte områdene.

Revisjonens konklusjon er at kommunen har tatt i bruk anbefalte tiltak for å redusere klimagassutslipp fra egen virksomhet. Samtidig vurderer revisjonen at kommunen må styrke innsatsen for å nå egne overordnede klimamål.

På bakgrunn av undersøkelsen er revisjonens anbefalinger at kommunedirektøren bør:

- vurdere tiltak for mer koordinert og planmessig bruk av klimasatsordningen³⁵
- følge opp bruken av klimabudsjett som styringsverktøy i samsvar med kommunestyrets forutsetninger og anbefalinger fra nasjonale miljømyndigheter

³⁵ Forutsetter at Klimasats blir videreført. Klimasats er ikke foreslått videreført i statsbudsjettet for 2024. Endelig statsbudsjett for 2024 er forventet å bli vedtatt i desember (Miljødirektoratet 2023d).

6 RISIKOVURDERINGER AV KLIMAENDRINGER

Dette kapitlet omhandler kommunens kartlegginger og vurderinger av risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer. Følgende revisjonskriterier er lagt til grunn for problemstillingen:

Problemstilling 3	Revisjonskriterier
I hvilken grad har kommunen kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer?	Risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer skal være kartlagt og vurdert i: <ul style="list-style-type: none"> ➔ kommuneplanens samfunnsdel ➔ kommuneplanens arealdel

6.1 Klimarelaterte risikoområder i temaplan for klima og energi

Ifølge temaplan for klima og miljø har kommunen vurdert risiko og sårbarhet knyttet til hendelser som kan forårsake skade. Følgende står i temaplanen om risiko og sårbarhet (Lørenskog kommune 2017a, s 33):

Risiko og sårbarhet

Kommunen har vurdert risiko og sårbarhet knyttet til ulike hendelser som i framtida kan forårsake skade. Det gjelder skader på skog og bygningsmasse forårsaket av vind og nedbør, flom, forurenset drikkevann, forverring av vannkvaliteten i Fjellhamarvassdraget, bortfall av strøm i mer enn 24 timer, utglidning av jordmasser, større skogbrann, større sykdomsutbrudd, og negative effekter av klimaendringer som vil påvirke naturen og bruk av denne. Identifiserte risikoer for uønskede hendelser må følges opp med tiltak som begrenser sårbarheten.

Temaplanen inneholder ingen detaljert beskrivelse av risikoområdene, eller henvisning til risikovurderingene (Lørenskog kommune 2017a).

Spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling opplyser i e-post 25.8.2023 at de fleste av risikovurderingene er hentet fra helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) (Lørenskog kommune 2018b). Han trekker frem følgende hendelser som er beskrevet i helhetlig ROS:

- Ekstremvær analysert som en egen uønsket hendelse. Som en del av denne analysen er endret klima, flom, forverring av vannkvaliteten i Fjellhamarvassdraget, skader på skog og bygningsmasse forårsaket av vind og nedbør analysert. Strømbortfall er også tatt med som en mulig konsekvens.
- Pandemi (større sykdomsutbrudd) er en egen uønsket hendelse i helhetlig ROS, Regionkontor Landbruk har også en analyse som jeg mener går på svinepest (ikke smitte til mennesker).
- Smittsom hjernehinnebetennelse er en egen uønsket hendelse i helhetlig ROS.

- Kvikkleireskred (utglidning av løsmasser) er en egen uønsket hendelse i helhetlig ROS.
- Skogbrann er en egen uønsket hendelse i helhetlig ROS - og følgeskader av skogbrann: utkobling/bortfall av strøm for noen abonnenter, forsuring av bekker og vann, endret flora/fauna, skader på bygninger – inkludert kulturminner, skade på skog/landbruk mv.
- Bortfall av elektrisk kraft er en egen uønsket hendelse i helhetlig ROS – og her er en ekstrem naturhendelse oppgitt som en av årsakene til bortfall av strøm. Og bortfall av drikkevann en konsekvens.
- Mikrobiologisk forurensning av drikkevann er en egen uønsket hendelse i helhetlig ROS. Her er ikke ekstremvær/klima lagt inn som en hovedårsak til forurensning av drikkevannet – men hovedårsakene har stort sett den samme konsekvensen og håndteringen. Dette vil bli analysert på nytt i høst.

Ifølge spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling er det også enkelte risikovurderinger omtalt i andre strategi-/temaplaner som f.eks. gjelder overvann (kommunalteknikk), landbruk (Regionkontor Landbruk) og eiendom når det gjelder ødeleggelse på kommunale bygg.

Spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling opplyser at kommunen har utarbeidet en plan for å følge opp tiltak knyttet til beredskap. Ifølge spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling oppdateres tiltaksplanen årlig. Han opplyser videre at når det gjelder tiltak som er relevante for klima og miljø, så har kommunen gjennomført de fleste tiltakene, se vedlegg 3. Det som gjenstår er å få utarbeidet oppdaterte fare/aktsomhetskart for kvikkleireskred (e-post fra spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling 25.8.2023, Lørenskog kommune 2023b).

6.2 Klimarelaterte risikoområder i kommuneplanens arealdel

Kommuneplanens arealdel for perioden fra 2023 til 2035 beskriver blant annet kommunens klimamål og store utslippskilder, som beskrevet i kapittel 4 og 5. Arealdelen beskriver ikke risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer. Risikovurderingen i kommuneplanens arealdel beskrives i et eget dokument, og er utarbeidet av Aplan Viak (Lørenskog kommune 2023a). Utredningen fra Asplan Viak er en konsekvensutredning av endringer i arealet og samlede endringer i kommuneplanens arealdel, og omfatter blant annet en risiko- og sårbarhetsanalyse. Konsekvensutredningen omfatter også en kortfattet gjennomgang av vesentlige endringer hvor det ikke er krav om konsekvensutredning (Asplan Viak 2022b).³⁶

³⁶ Tar utgangspunkt i konsekvensutredningsforskriftens liste over vesentlige tema som bør utredes. Vurderingene bygger på innspill til areal, endring i kommuneplanbestemmelsene og endringer uten konsekvensutredning. Den samlede vurderingen er at planens vektlegging på fortetting i Lørenskog sentrum og fire andre utviklingsområder, følger opp arealstrategien og støtter opp om en samordnet areal- og transportplanlegging. Dette bidrar til å følge opp nasjonale klimamål (Asplan Viak 2022b).

Risiko- og sårbarhetsanalysen for kommuneplanens arealdel trekker blant annet frem ekstremvær³⁷ og kvikkleireskred som uønskede hendelser. Dokumentet viser til at kommunen ikke har planlagt nye arealer til utbyggingsformål i planperioden, men at det er en ROS knyttet til områder hvor det er foreslått endret arealbruk.³⁸ Videre er skred og områdestabilitet, flom og overvann vurdert på et overordnet nivå (Asplan Viak 2022b).

6.3 Risikoanalyser og planer for håndtering av overvann

Ifølge temaplan for klima og miljø skal kommunen utarbeide en plan for overvannshåndtering, og aktivt følge opp planen (Lørenskog kommune 2017a).

Kommunen har utarbeidet flere planer for håndtering av overvann. I 2017 utarbeidet kommunen en strategi for overvann og vassdrag. Strategien beskriver blant annet at klimaendringer vil øke risikoen for flom i vassdrag, og oversvømmelse ved svært kraftig regn. Dersom kommunen ikke setter inn tilstrekkelige tiltak, kan dette ifølge strategien få betydelige økonomiske konsekvenser. Strategien beskriver flere målsettinger på ulike områder. Blant annet har kommunen som målsetting at det fra og med 2021 ikke skal forekomme uakseptable hendelser, dokumentert i en «Risiko og sårbarhetsanalyse for vannmiljø» (Lørenskog kommune 2017c).³⁹

Strategien er senere innarbeidet i Hovedplan for vann, avløp og vannmiljø. Hovedplanen inneholder blant annet en mer detaljert handlingsplan enn det strategien hadde (Lørenskog kommune 2020a). Basert på utfordringer i vannforsyningen og med tilhørende strategier, er det definert hovedmål med tilhørende delmål.⁴⁰ Et av delmålene er at det ikke skal forekomme uakseptable hendelser, dokumentert i en handlingsplan og miljørisikovurdering for avløpsanlegg i kommunen. Kommunen har også utarbeidet en miljørisikoanalyse for avløpssystemet og vassdragene i kommunen, datert 23.6.2020 (Lørenskog kommune 2020b).⁴¹

Kommunen har i tillegg utarbeidet en masterplan for overvannshåndtering i Lørenskog sentrum. Masterplanen er en temaplan for tiltak knyttet til overvann og flom samt grønnstruktur. Planen er en detaljering og operasjonalisering av veiledende plan for offentlig rom (VPOR) for Lørenskog sentrum (vedtatt i november 2017), samt konkretisering av temaplan strategi for overvann og vassdrag. Hensikten med masterplanen er å sikre tilstrekkelig plass til blågrønne⁴² i Lørenskog sentrum. Masterplanen viser blant annet til vurderinger av risiko for oversvømmelse og flom samt kartlegging av flomveier og risikoområder (Lørenskog kommune 2021b).

³⁷ Flom og overvann.

³⁸ Gjelder områdene Visperud og Østlifaret.

³⁹ Mål 4 Sikre god økologisk og kjemisk tilstand i vannforekomster innen 2021, effektmål 4.4.

⁴⁰ Enkelte av målene er identiske med målene i strategi for overvann og vassdrag.

⁴¹ Analysen er unntatt offentlighet.

⁴² Overvanns- og grøntområder.

Kommunen har også utarbeidet retningslinjer for overvannshåndtering som gjelder i alle plan- og byggesaker. Disse brukes sammen med bestemmelsene og hensynsonekart i kommuneplanens arealdel. Kommunedelplan for differensiert vassdragsforvaltning benyttes også (e-post fra spesialrådgiver styring- og virksomhetsutvikling 25.8.2023).

6.4 Revisjonens vurderinger og konklusjon

Revisjonen legger til grunn at kommunen har kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel.

Når det gjelder kommuneplanens samfunnsdel, viser undersøkelsen at kommunen har gjennomført flere kartlegginger og vurderinger av risiko, herunder i kommunens helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS). Kommunen har gjennomført risikovurderinger i andre dokumenter, for eksempel knyttet til overvann, landbruk og eiendom. Kommuneplanens samfunnsdel inneholder ikke egne beskrivelser av risiko, men viser til risikovurderinger i andre dokumenter.

Kommunen har utarbeidet en oppfølgingsplan på bakgrunn av ROS. Med unntak av det å utarbeide oppdaterte fare/aktsomhetskart for kvikkleireskred, har kommunen gjennomført alle tiltakene som er relevante for klima og miljø i denne oppfølgingsplanen.

Etter revisjonens vurdering er kommunens kartlegging og vurdering av risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer i kommuneplanens samfunnsdel noe mangelfull. Revisjonen legger til grunn at kommuneplanens samfunnsdel ikke beskriver risiko. Kommuneplanens samfunnsdel viser til andre risikovurderinger, men det er etter revisjonens vurdering ikke tydelig hvilke dokumenter dette gjelder. Det at risikovurderingene beskrives i flere dokumenter på ulike områder, gjør det videre krevende å få en fullstendig oversikt. Undersøkelsen viser også at kommunen har utarbeidet en plan for å følge opp tiltak knyttet til beredskap. Av tiltakene som berører klima og miljø, gjenstår gjennomføring av ett tiltak.

Når det gjelder kommuneplanens arealdel, viser undersøkelsen at konsekvenser av klimaendringer er beskrevet i et eget dokument. Dokumentet beskriver blant annet konsekvensutredninger av endringer i arealet og samlede endringer i kommuneplanens arealdel, og omfatter blant annet en risiko- og sårbarhetsanalyse.

Etter revisjonens vurdering kommer det tydelig frem at konsekvensutredningen beskriver kartlegging og vurdering av risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer. Konsekvensutredningen fyller derfor forventningen til risikovurderinger i kommuneplanens arealdel.

Undersøkelsen viser også at kommunen har utarbeidet flere planer for overvannshåndtering, og har laget et system for å følge opp disse planene, slik kommunen har skrevet i temaplanen for klima og miljø.

Revisjonens konklusjon er at kommunen langt på vei har kartlagt og vurdert risiko knyttet til konsekvenser av klimaendringer. Kartleggingene og vurderingene er beskrevet i ulike dokumenter, men kommer i liten grad frem i kommuneplanens samfunnsdel.

7 LITTERATURLISTE

Lover og forskrifter

Lov av 27.6.2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

Lov av 25. juni 20210 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven)

Lov av 22. juni 2018 nr. 83 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)

Forskrift av 22. august 2011 nr. 894 om kommunal beredskapsplikt (forskrift om kommunal beredskapsplikt)

Forskrift av 26.10.2017 nr. 1771 om tilskudd til klimatiltak i kommunene, fylkeskommunene og Longyearbyen lokalstyre

Offentlige dokumenter

Meld. St. 33 (2012-2013) Klimatilpasning i Norge. Klima- og miljødepartementet

Meld. St. 40 (2020-2021) Mål med mening. Kommunal- og distriktsdepartementet

Prop. 46 L (2017–2018) Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven). Kommunal- og distriktsdepartementet

Ot. Prp. Nr. 32 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (plandelen). Klima- og miljødepartementet

Litteratur

Asplan Viak (2022a): *Beregningsgrunnlag for klimabudsjett 2021*. 11.2.2022.

Asplan Viak (2022b): *Konsekvensutredning og ROS – kommuneplanens arealdel*. Lørenskog kommune. 1.7.2022.

Asplan Viak (2023): *Status for klimagassutslipp og innspill til tiltak for Lørenskog kommune. Grunnlag for klimabudsjett*. Oktober 2023.

Dokumenter fra Lørenskog kommune

Lørenskog kommune (2017a): *Temaplan for klima og energi 2017-2026. Del 1*. 15.3.2017.

Lørenskog kommune (2017b): *Temaplan for klima og energi 2017-2026. Del 2 – faktagrunnlag*. 26.1.2017.

Lørenskog kommune (2017c): *Temaplan – Strategi for overvann og vassdrag*. Vedtatt av kommunestyret i juni 2017.

Lørenskog kommune (2017d): *Retningslinjer for overvann og vassdrag*. Vedtatt av kommunestyret i juni 2017.

Lørenskog kommune (2017e): *Saksfremlegg*. Klima-, økologi- og samferdselsutvalgets møte 7.6.2017, sak 037/17.

Lørenskog kommune (2018a): *Helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse – Hovedrapport*. Vedtatt 20.6.2018, sak 73/18.

Lørenskog kommune (2018b): *Helhetlig ROS-analyse – Vedleggsrapport*. Vedtatt 20.6.2018, sak 73/18.

Lørenskog kommune (2020a): *Hovedplan VA og vannmiljø 2020-2023*. Vedtatt av kommunestyret 28.1.2020 sak 12/20.

Lørenskog kommune (2020b): *Miljørisikoanalyse avløp*. Godkjent 23.6.2020.

Lørenskog kommune (2021a): *Masterplan overvann og blågrønn struktur*. Vedtatt av kommunestyret 27.4.2022 sak 35/22.

Lørenskog kommune (2022a): *Økonomiplan 2023-2026. Årsbudsjett 2023. Kommunedirektørens forslag*. Vedtatt i kommunestyret 14.12.2022, sak 155/22.

Lørenskog kommune (2022b): *Saksfremlegg*. Kommunestyrets møte 22.6.2022, sak 71/22.

Lørenskog kommune (2023a): *Kommuneplanens arealdel 2023-2035. Bestemmelser og retningslinjer til sluttbehandling*. Mars 2023.

Lørenskog kommune (2023b): *Oppfølgingsplan beredskap*. Revisjon 20.3.2023.

Nettsider

Miljødirektoratet (2023a): Klimasats. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klimasats/> [3.8.2023]

Miljødirektoratet (2023b): Søknader om Klimasats-støtte for 2023. <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2023/mars-2023/107-kommuner-og-fylkeskommuner-vil-ha-klimasats-stotte/> [3.8.2023].

Miljødirektoratet (2023c): Søknader, tilsagn og beskrivelser av prosjekter som har fått Klimasats-støtte. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klimasats/klimasatsprosjekter/?so=desc&sc=updated&apl=L%C3%98RENSKOG%20KOMMUNE;L%C3%98RENSKOG%20KOMMUNE%20AVD%20PROSJEKT> [3.8.2023].

Miljødirektoratet (2023d): Klimasats ikke videreført i forslag til statsbudsjett. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/klima/for-myndigheter/kutte-utslipp-av-klimagasser/klimasats/soke-stotte-til-lokale-tiltak/> [27.11.2023].

Statistisk sentralbyrå (2012): Kommunal energi- og utslippsstatistikk oppdateres ikke. Publisert 13.2.2012. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/kommunal-energi-og-utslippsstatistikk-oppdateres-ikke> [31.7.2023].

8 VEDLEGG

8.1 Vedlegg 1: Kommunedirektørens hørings svar

Lørenskog
kommune

Romerike Revisjon Iks
Ringvegen 4
2050 Jessheim

Vår referanse
23/435-3

Saksbehandler / telefon
Vegard Andersen /

Dato
01.11.2023

Kommunens arbeid med klima – Lørenskog kommune

Kommunedirektøren viser til brev fra Romerike revisjon IKS datert 24. oktober 2023 vedrørende forvaltningsrevisjon av Lørenskog kommunes arbeid med klima. Formålet med undersøkelsen er å vurdere kommunens arbeid for å redusere klimagassutslipp og tilpasse kommunen til klimaendringene. Utkast til rapport fra undersøkelsen var vedlagt eposten og kommunedirektøren er gitt anledning til å uttale seg før kontrollutvalget behandler saken.

Nedenfor følger kommunedirektørens tilbakemelding:

Arbeidet med å redusere klimagassutslipp og tilpasse kommunen til klimaendringene er et svært viktig arbeid. Som undersøkelsen viser, er planverk som er i samsvar med krav i plan- og bygningsloven og statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning i det alt vesentlige på plass.

Selv om Lørenskog kommune har jobbet lenge med temaet, er kommunens klimaarbeid fortsatt i utvikling. Det har derfor vært nyttig med en forvaltningsrevisjon på området, og funnene vil hjelpe oss i det videre klimaarbeidet. Kommunedirektøren kjenner seg igjen i flere av funnene, herunder at roller og ansvar for oppfølging av klimamål- og tiltak bør tydeliggjøres. Dette kan også sees i sammenheng med revisjonens vurderinger om at kommunens klimaarbeid i større grad burde ha vært innlemmet i system og prosesser for helhetlig styring og oppfølging.

Med hilsen

Vibeke Kristine Rørvik
direktør

Ragnar Christoffersen
kommunedirektør

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

8.2 Vedlegg 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

Tabell 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

Område	Målsettinger	Handlinger
Arealbruk	<p>Delmål: Befolkningsveksten skal komme sentralt, rundt kollektivknutepunkt.</p> <p>Gjennomsnittlig antall kvadratmeter bolig per innbygger skal reduseres.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utarbeide nye reguleringsplaner slik at minst 80 % av nye boliger bygges som leiligheter, og maksimum 10 % bygges som eneboliger, dvs. mindre villabebyggelse og mer blokker og bygårder. • Styre 90 % av bolig- og næringsutbyggingen til de fem definerte vekstområdene, jf. kommuneplanen. • Ikke tillate større utbygginger utenfor de definerte vekstområdene. • All nærings- og handelsvirksomhet skal etableres etter kommuneplanens arealdel.
Transport	<p>Delmål 1: All framtidig trafikkvekst tas med kollektivt, sykkel og gange.</p>	<p>Kollektivtiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Følge opp vedtak i Oslopakke 3 om baneløsninger på Nedre Romerike. • Følge opp store bedrifter og offentlige institusjoner med fokus på tjenestekjøring og de ansattes reisemåte til og fra arbeid. • Styrke samarbeidet med Ruter og NSB om rutetilbud og frekvenser for buss og bane. • Få på plass matebusser på tvers av kommunen til kollektivpunkter, utfartssteder i marka, kommunale servicetilbydere, idrettshaller, etc. <p>Parkeringsbegrensninger</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begrense muligheter for parkering gjennom redusert antall plasser, jfr. arbeid med mobilitetsplanen. • Fastsette antall parkeringsplasser i utbyggingsområder på bakgrunn av normene i

Tabell 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

		<p>kommuneplanbestemmelsene, beliggenhet og kollektivtilgjengelighet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nye reguleringsplaner i sentrumsområdet skal ha krav om parkeringsplasser for bildeling. • Fjerne enkelte kommunale parkeringsplasser i sentrumsområdene, og erstatte disse med sykkelstativer og grøntområder. <p>Sykkeltiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etablere enkle sykkeltellere på flere sentrale punkter i kommunen. • Tilrettelegge for 3 sikrede sykkelparkeringsplasser ved kollektivknutepunkter innen 2019. • Bedre sykkelveinettet i kommunen. • Etablere en bysykkelordning i Lørenskog med rimelig og enkel tilgang til sykkel for korttidsbruk. • Foreslå incentiver for ansatte i Lørenskog kommune for ikke å benytte bil til arbeid, men gå, sykle eller kjøre kollektivt i stedet. • Tilby tjenestesykler, gjerne elsykler, på kommunale arbeidsplasser med mer enn 50 ansatte. <p>Reisevirksomhet i kommunen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lørenskog kommune skal i løpet av 2017 utarbeide en oversikt over kommunens bruk av fly ved ulike reiser i kommunal regi og definere et mål for hvor stor reduksjon i flybruken som er realistisk sett i sammenheng med alternative reisemåter. • Kommunen skal der det er praktisk gjennomførbart, søke å
--	--	--

Tabell 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

		erstatte reisevirksomhet med elektroniske møter (Skype, Lync, etc.).
Transport	Delmål 2: Større andel av motorparken skal være elektrisk eller basert på fornybart drivstoff.	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide for å få etablert en hydrogenstasjon i kommunen. • Utarbeide en plan for kommunale ladepunkter for elbiler. • Skifte ut kommunens bilpark fra fossilt drivstoff til elektrisk, hydrogen eller biodrivstoff. • Lørenskog kommune skal bidra positivt til at det etableres flere ladesteder for ladbar motorvogn i kommunen i 2017, hvor bl.a. nyttetransport (eksempelvis taxi) skal ha prioritet/reservert lading. • Lørenskog kommune skal i løpet av 2017 legge fram en sak som belyser hvilke forpliktelser kommunen har med tanke på etablering av ladeinfrastruktur for ladbar motorvogn i forbindelse med den nye parkeringsforskriften som trår i kraft 1.1.2017. Saken vurderes ut fra kommuneplanens del 3, §10 om parkering. • Etablering av normalladeinfrastruktur på offentlig parkeringsplass bør fortrinnsvis skje i et regionalt innkjøpssamarbeid med kommunene på Nedre Romerike, hvor etablering, drift, vedlikehold og eventuelt brukerbetaling settes ut på anbud. • Lørenskog kommune skal i løpet av 2017 legge fram en sak om hvordan kommunen i tilknytning til nye boligprosjekter kan stille et krav om tilrettelegging av infrastruktur for basislading (ladeuttak på 2,3-3,6 kW) av ladbare motorvogner.

Tabell 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

		<ul style="list-style-type: none"> Lørenskog kommune bør i samarbeid med private aktører og med eventuelt bidrag fra ENOVA og Akershus fylkeskommune, arbeid for at minst en av de eksisterende bensinstasjonene i Lørenskog skal tilby hydrogen som drivstoff i løpet av 2018.
Energibruk	<p>Delmål: Energieffektive og klimanøytrale bygg der fornybare energiformer tas i bruk</p> <p>Resultatmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> 30 % reduksjon i temperaturkorrigert og arealfordelt energibruk i kommunale bygg i 2020 sammenlignet med 2014. Fullstendig utfasing av oljefyr i kommunal bygningsmasse innen 2018. Utfasing av oljefyr i øvrig bygningsmasse i kommunen innen 2019. Minst 15 % reduksjon i temperaturkorrigert energiforbruk i husholdningene per innbygger i 2020 sammenlignet med 2014. 	<p>Lørenskog kommune skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gjennomføre minst ett prosjekt som pluss hus innen 2025. Alle kommunale nybygg skal ha et energimål i henhold til nullutslipp. Alle kommunale bygg som totalrehabiliteres skal ha et energimål i henhold til Passivhusstandarden. Energiregnskap for alle kommunale bygg videreføres. Gjennomføre minst to prosjekt med bruk av energisparekontrakter med sparemål 30 % for kommunale bygg innen 2018. Erstatte gjenværende oljefyringsanlegg i kommunale bygg med andre fornybare energikilder. Gi eiere av oljefyringsanlegg informasjon om støtteordninger for utfasing av oljefyr og kommende forbud mot bruk av olje fra 2020. Sette energieffektivisering på dagsorden i kommunens samlinger med næringslivet i samarbeid med ENOVA. Stille krav om utslippsfrie byggeplasser der det er mulig, f.eks. der fjernvarme kan brukes som energikilde til erstatning for f.eks. dieseldrevne aggregater til tørking av betong i bygg.

Tabell 2: Måsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

Klima-vennlige materialer	<p>Delmål: Lørenskog kommune skal bygge klimanøytralt, med lang levetid i egne bygg og anlegg, og bruke miljøvennlig materialer.</p> <p>Effekt mål: Reduserte indirekte klimagassutslipp fra materialbruk i kommunale bygg.</p> <p>Resultatmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokumentere minst 50 % lavere klimagassutslipp fra materialbruk sammenlignet med referansebygg for alle kommunale nybygg. • Kun tømmer fra bærekraftig skogforvaltning er benyttet i kommunale bygg, inventar og materialer brukt i byggeperioden. • Alle kommunale byggeprosjekter har en redegjørelse som viser i hvilken grad det er benyttet • demonterbare løsninger for bygningskomponenter/bygningsdeler. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stille krav om bruk av livsløpsvurderinger (LCA) for materialer ved planlegging av kommunale bygg, og om prioritering av de miljømessig fordelaktige materialene. • Ved anskaffelser stille krav til dokumentasjon ved miljøvaredeklarasjon (EPD) for de 5 mest brukte materialene i kommunale nybygg. • Ved anskaffelser stille krav om at alt trevirke i kommunale byggeprosjekter skal være miljøsertifisert. • Ved anskaffelser stille krav om at det ikke skal brukes tropisk tømmer i kommunale byggeprosjekter. • Ved anskaffelser stille krav til synliggjøring av totalt klimafotavtrykk.
Avfalls-håndtering	<p>Delmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Redusere veksten i avfallsmengder, øke andelen til materialgjenvinning og ombruk samt redusere klimagassutslippene fra avfallshåndteringen. 	<p>Lørenskog kommune skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • I samarbeid med ROAF tilrettelegge for ombruk på Nye Lørenskog gjenvinningsstasjon, da ombruk er å foretrekke framfor å produsere/kjøpe nytt. • I kontakt med ROAF bidra til at det snarest gjennomføres tiltak for å begrense utslippet av klimagass fra det nedlagte deponiet på Nordli. • I samarbeid med ROAF arbeide for å etablere en mottaksordning også for hageavfall i kommunen. • Sette avfallshåndtering på dagsorden i kommunens samlinger med næringslivet i samarbeid med ROAF. • I samarbeid med ROAF ha som mål å oppnå 70 %

Tabell 2: Målsettinger og handlinger for å redusere klimagassutslipp

		<p>materialgjenvinning og ombruk innen 2030.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha fokus på renovasjonsløsninger i by- og sentrumsområder som reduserer transportbehovet, • bl.a. vurdering av avfallssug i nye utbyggingsområder. • Bidra til at ROAF i planperioden innfører en egen beholder for glass- og metallemballasje for husholdningene. • Lørenskog kommune skal i samråd med ROAF vurdere kriterier for hjemmekompostering. En slik ordning skal ikke føre til reduserte gebyrer. <p>Lørenskog kommune som bedrift skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • I samarbeid med ROAF gjennomføre ROAF-skolen hvor alle elever på 4. klassetrinnet inviteres. • I samarbeid med ROAF tilby informasjon til skoler og barnehager samt øvrige innbyggere • knyttet til hva som skjer med avfallet etter at innbyggerne har levert det. • Følge opp Miljøfyrtårnsertifisering av avdelinger i kommunen bl.a. for å redusere avfallsmengden. • Følge opp skoler og barnehager med "Grønt Flagg" sertifisering. Lørenskog kommune i samarbeid med lag og foreninger, velforeninger, skoler og barnehager, forestå vårryddesaksjon i kommunen.
--	--	--

Kilde: Lørenskog kommune 2017a

8.3 Vedlegg 3: Tiltak i oppfølgingsplan beredskap

Tabell 3: Tiltak i oppfølgingsplan beredskap

Tiltak #	Tiltak navn
Gjenstående	
15	Få utarbeidet oppdaterte fare/aktsomhetskart for kvikkleireskred.
Fullførte og prioriterte tiltak (besluttet i kommunestyret)	
2	Fullføre revisjonen av kommunens smittevernplan/ pandemiplan.
3	Utarbeide og vedlikeholde en liste over sårbare grupper som må følges spesielt opp ved langvarig bortfall av elektrisk kraft.
4	Være pådriver for at drivstoff prioriteres til kritiske samfunnsfunksjoner ved langvarig bortfall av elektrisk kraft.
8	Vurdere å anskaffe aggregater som kan bidra til å opprettholde vannleveransene til de boligområdene som ligger høyest.
9	Fullføre arbeidet med flommodellering og legge resultatene til grunn for investeringer og prioriteringer i infrastrukturtiltak
Tiltak som ble foreslått i helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse (2018) og som er gjennomført (besluttet/vedtatt gjennomført etter behandling av helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse)	
1	Forventede klimaendringer vil medføre tilpasninger med overvann, regnflom og ustabil grunn.
2	Langsiktig arealplanlegging klimapåslag.
3	Smittsom hjernehinnebetennelse: forberedt vaksinasjonsprogram og antibiotikakur.
4	På regionalt og lokalt nivå kan kommunen være pådriver overfor leverandør for å: <ul style="list-style-type: none"> • investere i reservesystemer • sikre at infrastrukturen i kraftnettet er lagt til sikre steder • sikre at distribusjonsnettet er vedlikeholdt • bruke løsninger med jordkabel
5	Langsiktig plan og bevilgninger for oppgradering av eksisterende ledningsnett
7	<ul style="list-style-type: none"> • Modelleringsverktøy for behandling av overvann, analysere og utvikle infrastrukturer innenfor overvann- og flombehandling • Gjennomføre «Handlingsplan for overvann og vassdrag» • Gode rutiner for vedlikehold og ettersyn av eksisterende vannveier, kulverter og overvannsløsninger • Utbedre og vedlikeholde kommunens bygningsmasse for å tåle ekstremvær
9	<ul style="list-style-type: none"> • Periodevis (årlig) informasjonsprogram til skoler (også videregående skoler) og barnehager • Vaksinasjon av elever i 1. klasse på vgs
10	<ul style="list-style-type: none"> • Informasjon til skogsnæring og turgåere • Restriksjoner på skogsdrift i brannfarlige perioder • Restriksjoner på bruk av åpen ild
11	<ul style="list-style-type: none"> • Være pådriver overfor leverandør for å rydde linjetraseer, godt 1. linje vedlikehold, gode rapporteringssystemer, tilstrekkelig beredskap

Tabell 3: Tiltak i oppfølgingsplan beredskap

	<ul style="list-style-type: none"> • Sørge for at kommunens egen utbygging og aktivitet ikke medfører økt risiko for bortfall av strøm
12	<ul style="list-style-type: none"> • Revisjon av prøvetakingsplan for drikkevann • Ny og oppdatert vannmodell til bruk for å analysere ulike scenarier som vil påvirke det kommunale ledningsnett • Videreutvikling av kommunens driftsovervåking for vann og avløp • Strengere rutiner ved reparasjoner og arbeider i ledningsnett
19	<ul style="list-style-type: none"> • Gode interntrollrutiner for bygningsteknisk vedlikehold og jevnlig kontroll • Gjennomgå ansvarsforhold og rutiner for samarbeid mellom forvalter, bruker og leier ved bruk av kommunale bygg, herunder vurdere beredskap og rutiner for dialog med bruker/leier ved ekstremvær eller andre situasjoner som medfører øket risiko • Innføre ordninger som gir eiendomsvakta bedre oversikt over større arrangementer i kommunens bygg utenom ordinær arbeidstid
20	<ul style="list-style-type: none"> • Innlede dialog med dameier Nedre Romerike Vann (NRV as). Be om innsyn i tilsynsrapporter og vedlikeholds historikk samt fremtidige planer for dam og demning.
21	<ul style="list-style-type: none"> • Krav til grunnundersøkelser bør være et obligatorisk krav ved utbyggingsprosjekter i områder under marin grense • Anskaffelse av oppdatert farekart/aktsomhetskart fra NVE • Restriktiv utbygging, eventuelt byggeforbud, i utsatte områder
28	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomgå planverk for pandemi og massevaksinasjon • Praktisk øving i massevaksinasjoner og tilhørende plan for krisekommunikasjon • Analysere særlig kritiske tverrsektorielle nøkkelfunksjoner som kommunen må prioritere å opprettholde ved unormalt stort fravær og minimum dublere disse i beredskapsplanleggingen (for eksempel kritiske IKT funksjoner, kriseledelsen (er dubler), beredskapskoordinator • Utarbeide sektorvise bemanningsplaner for unormalt stort fravær, alltid minimum dublering av kritiske funksjoner • Ved ROS analyser finne særlig kritiske funksjoner/tverrsektorielle funksjoner • Opprette avtaler med organisasjoner eller firmaer som i perioder kan stille arbeidskraft • Sørge for tilrettelegging og materiell for ekstra god håndhygiene, bruk av munnbind i offentlige kontorer, hyppigere vask av overflater og lignende.
29	<p>Smittsom hjernehinnebetennelse: Måltrettet informasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaksineprogram • Vurdere å redusere eller stanse sammenkomster for spesielt utsatte grupper i perioder.
30	<ul style="list-style-type: none"> • Arealplanlegging • Bedre mobildekning i kommunens søndre del • Bedret overvåking i brannfarlige perioder • Droneovervåking